

Aspazija

Torņa cēlējs

Drama no viduslaikiem
Piecos cēlienos ar epilogu

RIGĀ, 1927.
APGĀDĀJIS A. GULBIS

LATVIJAS IZDEVUMI

L $\frac{A}{2979}$.

Aspazija

22.12.1922

Torņa cēlējs

Drama no viduslaikiem

Piecos cēlienos ar epilogu

1927.

Apgādājis A. Gulbis, Rīgā

810-2

1953

0309046328

LA 999

A. Gulbja grāmatu spiestuve, Rīgā, Ausekļa ielā 9.

Personas

Madlena — atradnīte.

Krodznieks — viņas audžu tēvs.

Grafs Vilhelms v. Kreucingens.

Helijante — komtese, viņa meita.

Pils kaplans.

Birģermeisters Emerencijs.

Ruperts

Blazijs

Josts

Linhards

} rātskungi.

Skrīveris Teofrasts.

Mārtiņš — baznīcas zvaniķis.

Kuprainis

Kokakāja

Aklā vecene

Salašņa

Spitalis

Pils sulainis.

} baznīcas ubagi.

Annete

Zuzanna

} pils jaunavas.

Nerrs.

Velns — kā melnais kungs.

Stiepējs

Rāvējs

Uztupiņš

Grautiņš

} velna kalpi.

Viri, sievas, bērni, sargi, lāpu nesēji, bende, kaprači, bendes kalpi.

Notiek nepilnu pusgadu starp vēlo rudeni un agro pavasaru.

Laikmets: Vidus laiki.

Pirmais cēliens

Lauku krogš. Ieeja ar platu lieveni mājas priekšpusē, skatuves kreisajā stūrī trulā leņķī. Labajā stūrī tāpat vārti ar vec-laiku loku pāri. Pa tiem ved ārā lielceļš uz netālo baznīcu, kuŗa paceļas uz pakalna gleznieciskas ainavas vidū. Tagad to aizsedz migla un mākoņi, vēlāk to ierauga sagāzušos. Dibenā dārzs ar augļu un citiem kokiem. Gar žogu augstas kāŗšu rozes, gaiļa piešu vijumi un lielas saules puķes. Visu skatuves vidu ieņem apaļš laukums ar paretiem kokiem. Zem tiem gaŗi soli un galdiņi priekš viesiem. Pašā vidū kupla pīladze, pilna sarkanu ogu ķekaru. Ap to lokā apaļš galds, apklāts priekš cienīgākiem viesiem. Labajā pusē vēl saredzamas citas saimniecības ēkas ar augstiem, smailiem jumtiem, pavāliem un pieliktām zirgu galvām.

Miglains septembra rīts. Redzamas jau nobiruŗas sarkandzeltenas kļavu un apŗu lapas. Svētdiena.

1. skats.

Made. Mārtiņš.

Made (pelēkā, vienkāršā uzvalkā ar priekŗautiņu. Rīkojas ap galdiem: noslauka putekļus, sakārto traukus, piebīda solus. Mārtiņš guļ izstiepies uz kāda sola un cieti aizmidzis, allaŗ krāc. Made, iedama gar žogu, apstājas, noliec pie sevis vienu saulgriezi un pieglauŗ pie vaiga).

Tu, saulgriezīt mana, tev prāts tik uz sauli,
Cik maz mums daļas gar šopasauli!
(Noliecās un paņēma gaiļa piešu vītņi.)

Un žogarāpli, tu, gaiļa piesi,
Tu gan nu tāļi vis neaiziesi!

Nāc, paceļŗu augstāk, man tevis žēl —
(uzmet vītņi ap pleciem un kaklu, tad iet tāļāk rikodamies un ierauga Mārtiņu)

Vai, Mārtiņ! vai tu guli vēl?
Mārtiņš (rūc pa miegiem).
Vai vēls jau vakars? Vai saule riet?

M a d e.

Kur vakars! Rīts! Sen gaiļi jau dzied!

M ā r t i ņ š.

Laid mani mierā, skuķe, ko melsies!
Nupat bij vakars, bet šai jau rīts!

M a d e.

Vai, Mārtiņ! Ko sāksi tiepties! Vai celsies!
Ir laiks, tavs darbs vēl nedarīts,
Un saulīte, skat, jau labā gabalā.

M ā r t i ņ š (spārdidamies).

Lai skrien! Vai man viņa jānogana?
Neba es kāds gans!

M a d e.

Tev jāzin baznīcas zvans:
Šorīt tev svētdiena jāiezvana.

M ā r t i ņ š (uzšaujas sēdu).

Ko necēli agrāk! Vai nebīsties grēka!
(Grib celties, bet atšļūk.)

Vai! Neklausa kājas, nemaz nav spēka.
Ej, atnes ko iedzert, es pagaidīšu.

(Atlaižas atpakaļ un iemieg.)

M a d e.

Vai, Mārtiņ, nu tu necelies tišu!
Ko iesākt? (Sauc.) Nāc, tētiņ, palīgā, nāc!
Es nevaru uzcelt, viņš guļ un krāc.

2. skats.

Tie paši. Krodznieks.

Krodznieks (Mades audžu tēvs, vecīgs vīrs, padrukns, ar labsirdīgu izskatu. Viena kāja tam stīva, viņš pie-nāk klibodams un purina Mārtiņu).

Vai celsies, pagāns, tik cieti viņš guļ,
Ka tam vai lai zirņus uz muguras kuļ!
Par daudz būs atkal vakar dzēris.
Vai viņš zin mēru, vai saturu!
Teic, Madīt, cik liels bij viņa tēriņš?

Mārtiņš (pamodies).

Ko Made! Pats zinu: Bij mazs, mazs
mēriņš!

Kā notika, vai es atminu!

Pats velns būs mani gar zemi spēris.

Dod vienu, lai spētu piecelties!

Krodznieks.

Vai nauda ko maksāt?

Mārtiņš.

Nem, pievelc uz krītu.

Man šodien nav naudas, es maksāšu rītu.

Krodznieks.

Un rītu līdz pātariem sagaidīšu!

Mārtiņš.

Tu netici? Pag', kad celšos, tad iešu:

Šodie es ērģelēm paminas mīšu

Un rītu svētās svecēs liešu,

Tad nezin', kur naudu sabāzīšu!

Tu zini, lai kāds tas amatiņš,

Ikvienam savs zelta pamatiņš:

Ne zvanīkis vien es un baznīcslauķis,

Es nagu cirtējs un vēderbraukis

Un ari pa reizēm kāršu licējs...

Krodznieks (atmet ar roku).

E, blēņas! Es nelga lai būtu tev ticējs!

Nav vaļas klausīties, celies nu reizi!

(Ieiet iekšā.)

Mārtiņš (ceļas stenēdams).

Ak vai! Šai pasaulē viss iet greizi!

Diez', kur nu mana cepure?

Made.

Tepat vien būs, tik pameklē.

Mārtiņš.

Nav ne uz galda, ne pagaldē.

Nu būšu, bez cepures staigādams,

Kā mūsu bez torņa dievanams!

(Čamdās pa kabatām.)

Un kur mans mutautiņš? Ari pa lauku!
Vai nu es savu degunu
Kā baznīcas durvis ar slotu lai slauku?

Ma de.

Es iešu, tev savu padošu.

Mārtiņš.

Nav deguns vien, ir asaras ari —

Ma de (dod viņam baltu mutautiņu).

Še, te tu viņas noslaucīt vari!

Mārtiņš.

Ak Dievs, es nedrīkstu piedurt tam
pirkstu,

Tik tīrs un balts! ... Ak, meitenīte,

Kā pati tava dvēselīte!

Tas būtu uz mana deguna

Kā balta maija migliņa

Kūtsdurvju priekšā uz mēslāja.

Es grēku skrīnī līdz kaklam mirkstu,

Ko līdz man nožēlot, asaras

Tāpat ir līdzī netīras.

Kad dieviņš tētiņš tās saodīs,

Tas mani dzišus no debesīm ārā dzīs;

Tad labāk, grēkam par spīti,

Tec, Madīt, atnes man kortelīti!

Ma de (atrod cepuri, nopurina no putekļiem un iedod
viņam).

Še, cepure tava, bet tagad nu ej!

Mārtiņš.

Nu, nu! Tas dievvārds nekur jau neaiz-
skrej.

(Saposies, pieiet pie vārtiem un lūkojas.)

Vai, dieviņ! skat, baznīca pazudusi.

Ma de (jokodama).

Būs tā kā cepure pagaldē nokritusi?

Mārtiņš.

Es saku, nava! Vai migla tik bieza ir,

Ka vairs ne ēkas neizšķir!

M a d e.

Tā migla tev pašam gan acīs būs.

(Iznāk atkal krodznieks.)

M ā r t i ņ š.

Nu, nākat gudrie un skatat jūs!

K r o d z n i e k s (pieklibo pie vārtiem).

Es ari neredzu; Madīt, nāc, skaties tu!

M a d e.

Es ari ne, ak tavu brīnumu!

M ā r t i ņ š.

Kam acīs nu migla, vai man, vai jums?

Es iešu skatīt to lērumu. (Noiet.)

3. skats.

Krodznieks. M a d e.

Krodznieks. Savādi gan! Cik reižu jau nav baznīca sagāzusies, tikko tā bij pa pusei uzcelta. Šoreiz tā bij gandrīz gatava, tik torņa trūka.

M a d e. Varbūt cēlāji nebija sava amata lāga pratēji.

Krodznieks. Taisnība gan. Mūsu pagasta vīri negrib maksāt un pieņemt, kāds nāk. Bet ļaudis vēl ko citu runā: Tie saka redzējuši velnus pa nakti baznīcu sagāžam. Un ātrāk nevarēšot baznīcu uzcelt, kamēr tur nebūšot iemūrēta kāda jaunava dzīva, tad velniem vairs nebūšot par baznīcu varas. Un atslēgas līdzī jāiemūrējot.

M a d e. Nav jau, tēvoci, ikreiz laužu balss — dieva balss un laužu tenkas — velna tenkas.

Krodznieks. Tu jau nu ari piederī pie tiem mācītiem, kas neierauga ne dieva, ne velna.

M a d e. Es tiešām neviena neesmu redzējusi.

Krodznieks. Bet ko tu saki par mūsu kunga meitu? Vai tā neizskatās itkā būtu sakarā ar pašu nelabo? Man ikreiz auksts pārskrej, kad viņa te garām ejot iegriežas krogā.

M a d e. Es saku tikai, ka viņa ir ļoti skaista, kaut gan pārāk lepna.

K r o d z n i e k s. Ceļ degunu, itkā dievs viņu būtu radījis astotā dienā. Bet par tevi viņa skai-stāka nav.

M a d e (apskauj viņu). Tēvocīt, tu nu gan visur redzi ko, kā nemaz nav. Te velnus! te manu skai-stumu.

(Troksnis tuvojas.)

4. skats.

Trokšņodami sanāk baznīcas ubagi: cits ar kupri mugurā, cits ar koka kāju. Aklā vecene, Salašņa un spitalīgais, visi apkārušies ar kulēm un ar nūjām rokā.

Kuprainis. Laid! man pieder pirmā vieta pie kroga vārtiem, tāpat kā pie baznīcas durvīm. Vai tu ar savu koka kāju gribi uzkāpt debesīs?

K o k a k ā j a. Vai tu man savu kupri dosi kur pakāpties?

Kuprainis. Vai tu vēl mani apsmiesi, ka man savs krusts jānes!

K o k a k ā j a. Tu savu krustu vari panest, man mans jāšļūc gar zemi.

Vecene (stenēdama nosēžas blakām). Ko nu, brālīši, lamājaties, kā divi ēzeļi, mušu laikā viens otru astēm kuldami.

K o k a k ā j a. Ko tu te nāc, vecā, sarūsusē nagla!

Vecene. Vai jūs te vieni paši gribat sēdēt kā zvirbuli graudos!

Kuprainis. Sadod, svaine, viņam labāk! Viņš ubagoja, kamēr es biju iesnaudies.

K o k a k ā j a. Un tu grābi naudu riekšām, ka-mēr es biju šavās padarīšanās, tad taisni baznīcēni gāja garām.

Kuprainis. Bet tu man vienmēr stiep roku pār kupri, kā vārna uz cūkas muguras, kas uzlasa tārpus, ko pēdējā sarok.

K o k a k ā j a. Es tev došu pa tavu kupri, ka tu varēsi savām ribām skatīties cauri kā zaglis caur cietuma trelīņiem!

K u p r a i n i s. Bet es tev došu, ka tu paliksi gulot ar pīpi zobos un ar dunci krūtīs!

S a l a š ņ a. Bāliņi, zeltainīši, ko nu naudas dēlstridaties! Kur to glabāsim? vai kapā? Še grēku pasaulē to var peles ievilkst pūznī, vai blusas apēst, vai pērkons nospert!

K o k a k ā j a. Un tu te ari esi atvilcies līdzī, utainā dvēsele!

S a l a š ņ a. Kur tauki, tur putas peld pa virsu.

K u p r a i n i s. Vai dzird, kāda mute! Es tevi līdzī apsītišu ar visām tavām utīm!

V e c e n e. Vai manu dienīņu, nu cits citu apsitīs! Vai dieviņš tādas lamas nedzirdēs? Vai domājat, ka tam kā 'biklam zirgam klapes uz ausīm! (Raud.)

S p i t a l i s (ari notupjas). Ko raudi! Taupi asaras, ari tur sāls iekšā! Izlamāsies, aizsmaks, nevarēs dāvanas lūgt.

K o k a k ā j a. Pielūko, ka tava mēle papriekšu neiekrīt zābakos.

S a l a š ņ a. Bāliņi, bālenīši! Priekš kā tad ubadziņam tā mēle ir, ja ne priekš lamāšanās un pātaru skaitīšanas, kā zvanam priekš zvanišanas.

K o k a k ā j a. Es lamāties negribu, lai velns jūs visus parauj!

K u p r a i n i s. Ak tā! Vai tu domā, ka tu velnam no ķerņas nolēksi?

V e c e n e. Vai dieviņ! Nu jau atkal! Kā nevar rimties, tā nevar. Būtu labāk pātarus skaitījuši, drīz nāks laudis. Gan jūs visus velns ellē ceps, uzdūris uz vienas iesmas kā paipalas!

K u p r a i n i s. Mēs te esam pardaudz! Nav vietas! lai citi iet pa pagastu apkārt ubagot. Ej tu, Salašņa, pirmais! Tu to proti: tev jau viena biksas kāja no viena pagasta, otra no otra!

S a l a š ņ a. Vai manu! kundziņi! Laujiet man

pālikt! Ari gailīts dzied vislabāk uz savu māju mēslu čupas.

Vecene. Lai iet labāk Kokakāja, tas ir tik redzīgs, ka prot nozagt gaŗāmgājējam zoli no zābaka apakšas.

Kokakāja. Es tev došu, treknā muša, ka tu trīs reizes apviesies! Ej tu!

Vecene. Vai! vai! sitīs aklu cilvēciņu! Kur nu es? Kā kakīts pa slapju grīdu!

Spītalis. Mieru, es saku! Skaitīsim labāk pātarus!

Kuprainis. Miera apustulis! Tev tāds aitas klepus, ka aizklepo visus pātarus. Tu ari vari iet, nosmērējies zils un brūns kā kāpostu galva! Grib, lai uz šo vien skatās.

Spītalis (pacel bozi). Neaiztiec tu mani! Še tev miers!

Kuprainis (ari bozi celdams). Še tev pātari!

Kokakāja (ar bozi visiem pa virsu). Prom! visi! visi!

(Visi sāk kauties, izņemot veceni, kuŗa pa pulku spiedz.)

Vecene. Mierā! Dieva dēļ, tur nāk ļaudis. Un visi pie pātariem!

(Sāk visi mierīgi bubināt un klanīties, lūgdami. Aiz skatuves troksnis.)

5. skats.

Ieskrien baznīcēni, sievas un vīri lielā uztraukumā, ar dziesmu grāmatām rokā.

Pirmais vīrs (sviedrus slaucīdams un splaudīdams). Uf, uf! Es vairs nevaru! Būtu gandrīz pats līdzī beigts zem baznīcas drupām!

Otrais vīrs. Nē! Tas tik sprādziens! Visi putni izskrēja no ligzdām! Sienas atvērās kā velna lūpas, un akmeņi nīrdza pretī dzeltenbāli kā nāves zobi. Logi tukši kā acu dobumi, un vējš pūš iekšā un ārā, ka atlikušās spāres vien čīkst kā klaboši mironķauli. (Lūko nosēsties gar galdiem.)

Pirmā sieva. Es jau teicu, es jau paredzēju. Lai ceļ cik grib, gan jau atkal sagāzīsies! Kur pats nelabais klāt — — —

Otrā sieva (krustu mezdama). Kuš! nepie-mini! Labi, ka mums virsū neuzgāzās, ka dieviņš mūs paglāba īsi priekš dievārda sākšanas.

Pirmā sieva. To jau tāpat varēja redzēt. Kādi tur mākoņi vilkās apkārt, kā suņa astes! un mācītājs arī runāja par kādām nelabām astes zvaigznēm.

Otrā sieva. Vai nu zvaigznēm astes kā govīm! Kad jau tā nelaime nāk, tad tu neizbēgsi, tad tu i biezputrā pirkstu nolauzīsi.

Trešā sieva. Vai dieviņ! Kas nu būs! Kas būs! Kas nu mūsu dvēseles ganīs! Kur nu vakarēdiens, kur bikts! Visa dievmaize ar gružiem piebirusi.

Ceturtā sieva. Lai nu bikts kur bikts! Bet kur nu kristis, kur laulās!

Ceturtā sieva (raudādama). Bet kur nu aizlūgs, kad krusa apsīt laukus, vai kad govīm nepado-das teliņi!

Otrais vīrs. Kuš, sievas! Ko raudat? Ja krogs būtu sagāzies, tad jūs būtu priecājušās, ka kroga rēķins sagāzies līdzī, bet kad baznīca sagāžas, tad sagāžas arī līdzī visi grēki un bikts.

Piektā sieva. Priecājies viens pats! Tu jau ar grēkiem pilns kā suns ar blusām, bet mums vajag sava dieva vārda.

Trešais vīrs. Dieva vārdu var noturēt arī zem klajas debess, tur dievam vistuvāk.

Ceturtā sieva. Bet kad mēs dziedāsim svētas dziesmas, tad gaiši dziedās līdzī un suņi ries un jēri blaus.

Trešā sieva. Un kanceles arī nebūs, nevarēs kaplana saredzēt, viņam jau tik liels krūzu-lots krāgs un maza galviņa, ka tā kā pelīte lūkojas ārā no siera.

Otrā sieva. Un vēders arī stāv priekšā,

liels kā Noasa šķirsts, kur sagāja iekšā visādi putni un lopiņi.

Otrais vīrs. Ja, bet tikai cepti un vārīti.

Pirmā sieva. Cik labi citiem novadiem! Tiem sava baznīca, savs riktīgs mācītājs! Mūsējais jau tik kaplans vien! Dzīvo pie kunga muižā vienā labumā kā trusīts kāpostos.

Otrais vīrs. Nu, kad mums nebūs ne kunga, ne baznīcas, mums paliks baznīcas nodevas. Grēku parādus gan atlaiž, bet naudas parādus nekad!

Trešais vīrs. Un debesu valstība arī mums paliek; to sola kaplans.

Otrais zemnieks. Ja, tāpat kā lapsa vilkam pasakā sola mēnesi akā par sieru.

Trešais vīrs. Ak, tu grēka gabals! Domā, ka tev būs jāmirst.

Otrais vīrs. Domāju gan. Bet mirt es miršu tikai vienreiz, bet dzīvot man jādzīvo katru dienu.

Krodznieks (pienāk līdz ar Madi, nesdams alus kannas, kuņas piedāvā visapkārt). Še nu dzeriet! Kad nav baznīcas, labi, ka vēl atlicis krogs, kur dvēseles mielot. Tagad es būšu jūsu gans. Kad zirga nav, jājāj ēzelis.

Sievas (cita caur citu). Man ar! man ar! Man jau dvēsele pakārusies kā odiņš zirnekļa tīklā!

(Vīri sasēž ap galdiem gar skatuves malām, sievas tiem piedrojas. Krodznieks nes apkārt dzērienu.)

6. skats.

Tie paši. Puikas — Ilģis.

Aiz skatuves kņada. Puikas kliegz: urrā! urrā!

Ilģis, ceļojošs amatnieks — nāmdaris, stipri nonēsātās un apputējušās ceļa drēbēs. Pēc rakstura nevarīgs sapņotājs, pusģenijs, pus jokupēteris, lieto sarkasmu, itkā no citiem vairīdamies un gainīdamies.

Puikas (viņam pakal kliež un rausta aiz svārkciem).
Dod mums vēl paskatīties! dod! dod!

Pirmā sieva (līdz ar citām). Ko kliežat, puikas? Ko no viņa gribat? Kas tas par svešo tāds, ko esat apstājuši kā dunduri zirga asti?

Pirmais puika. Māt, kad tu zinātu! Viņš ir burvis, brīnumdaris un viņam tāds daikts kabatā ar stikla acīm, kad tu to pieliksi pie savām acīm, tad visas ēkas, koki, cilvēki paliek lieli, lieli un no tālies nāk tev klāt.

Pirmā sieva. Ko nu melsies, puika, es nū gan tādu velna daiktu pie savām acīm nelikšu.

Otrā sieva (uz Ilģi). Dod man paskatīties, kas tas tāds īsti ir?

Ilģis (dod viņai rupji konstruētu, pirmatnēju tālskati).
Še, skaties, simttūkstošgadējā Ieva.

Otrā sieva (paņem tālskati, skatās un iekliežas).

Trešā sieva (nosplaujas). Tfu! kā sabaidīji!
Ko tu ieraudzīji?

Otrā sieva. Viss tik liels un nāk man virsū, domāju, ka viss krogs man uzkritīs; un manas pašas virs tik liels, tāds! Un nāk taisni klāt.

Ilģis. Jo labāk! Vai tu gribētu, lai viņš no tevis iet prom? Apgriez skatāmo un skaties no otra gala.

Otrā sieva. Še! še! es to vairs rokā nemēšu! Apburs mūsu vīrus, apburs mūs pašas.

Pirmais puika (nomalis mātei stāstīdams).
Dzi! viņš sakās varot pašu velnu aiz astes izvilkst no elles laukā. Viņš dzirdot arī kā zāle augot un kā odi šķaudot, un stiklu viņš varot sakost ar zobiem kā cukuru.

Ceturrtā sieva. Lai dieviņš tētiņš mūs pasargā! Diezin, vai tāds maz ir kristīts un dievmaizi ēdis!

Ilģis. Esmu daudzreiz kristīts, kaut arī ne taisni uz galvas un ar ūdeni, bet uz pretējo galu ar cietāku priekšmetu, un dievmaizi esmu ēdis vairāk un labāku nekā jūs.

Puika (iekāries viņam svārkos). Saki, saki, ar ko dievs tevi ēdināja?

Ilģis. Tu, puika, to ari vari pamēģināt, jaunība var visu! Lietus bij manas zupas, krusa zirņi iekšā, un sniegs kā salāti klāt.

Puikas. Hurrā! to mēs gribam pamēģināt!

Kuprainais ubags (kurš līdz ar citiem ubagiem vērīgi klausās). Mēs ari tādas zupas pazīstam. Bet pēdējā maltīte būs tomēr vislabākā, kad ēdisim kapsētas mēslāju un dzersim ūdeni no kapa dibena.

(Viri pienāk ari klāt.)

Pirmais vīrs. Kas tad šis te tāds? Stāv starp sievietēm kā ezis starp pelēm!

Otrais vīrs. Viņas to tā apstājušas, kā Ēģiptes sievas Jāzepu, un viņam tikai viens pats mētelis ir, ko atstāt vienai rokā. Saki, draugs, kā tu šurp atnāci un kas tu esi?

Ilģis. Tu prasi visu uzreiz? Kā lai citādi būtu atnācis, ja ne pats ar savām kājām.

Trešais vīrs. Viņš ir burvis. Nobaidījis visas sievas, lai viņš iet pie velna!

Ilģis. Tur jau būs vieta aizņemta no tevis.

Krodznieks (pienes viņam kausu). Bet pirms došu tev apslapināt lūpas, jo tur ellē būs karsti. Bet ja tu tur nonāc, tad sveicini to melno lielkungu un saki, ka viņa aste nebūs garāka par manu dēli, kurā parādi iezīmēti. Ari tavu vārdu es varētu pievilkt pašā astes galā, ja tu man to gribētu sacīt. (Uz Madi.) Tec, meitiņ, atnes viņam no mūsu labākā.

Ilģis. Varu tev ari savu vārdu pasacīt, lai pats savu atmiņu vingrinātu. Domāju, mani sauc Ilģi.

Krodznieks. Ilģis! Ilģis! Tas atgādina itkā vecu vijoli, kas gadiem aizslēgta gulējusi kastē ar sarūsušām stīgām un apputējusi.

Made (pienes dzērienu).

Krodznieks. Dzer nu, varbūt vairāk ieskanēsies, kad mēle kļūs svabadāka.

Ilģis. Ak, tev gan nebūs tāda dzēriena, kas

atraisītu manī to, kas sarūsis, lai atkal spīdētu, un kas smags, lai vairs nebūtu smags.

Made. Cik tu bēdīgi runā!

Ilģis. Ak, meitenīt, smaga ir zeme virs tā, kas dzīvo aprakts.

Trešais zemnieks (uz citiem). Dzirdiet, ko tāds vēl dižojas ar savu lielo muti, spico mēli un tukšo vēderu! Iet sarāvies kā repis.

Ilģis. Vai tu no sveces prasi taukus un ne gaismu?

Trešais zemnieks. Taisies labāk prom ar visām savām nesaprotamām valodām, citādi tu pats caur savu burvja stiklu varēsi ieraudzīt savas karātavas.

Puikas (priecīgi lēkā). Nu viņš visus apburs: vīrus par teļiem un sievas par vistām.

Krodznieks. Rimstaities jel, vai tad jūs neredzat, ka viņš tikai jokoja. Viņam tāda gaiša balss un tas smejas kā strazdiņš martā. Manā krogā var katrs nākt un iet kā viņam tik. Sēdi vien, draugs, te zem liepas un atspirdzinies. Made, atnes vēl.

Ilģis (apsēžas, Made ielej). Apsēdies tu man līdzās, bērns, tu man palīdzēsi atminēt, kas es esmu.

Made. Saki man, kas tavš tēvs, kas māmiņa?

Ilģis. Tēvs — to neviens īsti nezina, jo to nevar ar lieciniekiem pierādīt.

(Laudis smejas.)

Made (sadusmota ceļas un grib aiziet). Kad tu tā runā, tad es iešu prom.

Ilģis. Paliec vien, manu balto balodīt, esmu diezgan dzirdējis kraukļu ķērķšanu.

Made (atsēžas atkal). Nu, tad stāsti man par māmiņu. Nav taču nekā patiesāka pasaulē par mātes milu un nekā skaistāka, kā kad māte ar roku mīļi apglauza galvu. (Nopūšas.) Es, diemžēl, to nepazīstu.

Ilģis. Manas mātes glāsti nav visai patīkami, kaut gan viņa mani bieži klēpī auklējusi, jo viņas

cieto roku var sajust caur septiņiem cimdiem. Pati tā ir liela, lepna kundze, tūkstoši pie viņas iet un nāk un no viņas uzvalka put ārā neskaitāmi dzirkstoši dimanti.

M a d e. Ak, cik skaisti!

P i r m ā s i e v a. Tad jau tā kāda muižniece un dzīvo pilī kā mūsu kungs ar savu komtesi!

I l ģ i s. Manai mātei ir tūkstoš pilis ar zaļām sienām, velvētiem ziliem jumtiem, kuŗi mainās visās krāsās un viņos atmirdz saule, mēness un zvaigznes un tie visi ir tik augsti, ka no viņiem var ar dievu rokās sadoties.

K u p r a i n a i s u b a g s. Vai nu Dievs tev roku dos!

M a d e. Klusiet jēl, ļaujiet viņam stāstīt!

I l ģ i s. Man ir tādi zirgi, kas apskrien ap visu pasauli un zem kuŗu pakaviem šķīst zibens un negaiss.

P i r m a i s v ī r s. Nu, kad tev tik labi, ko tad tu nāci šurpu?

I l ģ i s. Nu, kā vāks pie poda! Es jums arī gribu uzcelt tādas ēkas ar torņiem, dzirdu, ka jūsu baznīca vienmēr plīstot kopā kā ola.

K u p r a i n a i s. Ņem mūs arī pie sevis, tad es savu kupri vairs nenēsāšu.

K o k a k ā j a. Un es savu kāju noraisīšu.

V e c e n e. Un es savu smēri no acīm izslaucīšu.

S p i t ā l i s. Pag', pag', ne tik ātri, nogaidīsim vēl!

C e t u r t a i s z e m n i e k s (galvu kratīdams). Te tu gan, draudziņ, nekā neizdarīsi, cik te nav izpūļjušies slaveni un veci meistari.

I l ģ i s. Vai jūs domājat, ka svētais gars nolaižas tikai uz plikām paurēm?

O t r a i s v ī r s. Iesim labāk mājā! Ko mēs ilgāk klausīsimies uz tādu vēja grābsli un nagu krimtēju, viņš mūs tik izmulķo! Metas jau tumšs, iesim, sievas.

(Visi pieceļas un aiziet.)

7. skats.

Kunga meita Helijante un kaplans, pavadīti no sulaiņiem un nerra.

Sākumā redzams pie vārtiem tikai kaplans, kuŗš, rokas izplētis, grūž aizejošos ļaudis atpakaļ.

Kap l a n s (tievā sprediķa balsī).

Ak, te es jūs beidzot atrodu kopā!
Kā sliksstošas peles degvīna stopā!
Es gribu jūs, kaut gan man nākas grūti,
Kā avis dzīt atpakaļ dieva kūtī.
Kas rādīs jums ceļu uz debesu mājām?
Jūs klupsat kā kumeļš pa savām kājām,
Un dzīvosat tikmēr zaļi un zili,
Līdz velns jums neuzliks īsto brilli.
Šodien jūs vīna glāzīte silda,
Bet rīts jums mucu ar asarām pilda.
Kas laime? tā saiet caurā zobā,
Bet nelaimei telpas nav ozola dobā.
Vai kreklis nav katram tuvāk par svārku?
Vai zelta krēslis var atturēt zārku?
Gan beidzot velns jūsu dvēseles ganīs,
Kad tas ar asti jums kapsētā zvanīs,
Un apkārt svaidīdams itkā bumbas,
Jūs sviedīs iekš elles uguns rumbas.

(Slauka sviedrus, aizelsies. Pa tam vīri tam spraucas garām un prom.)

Pirmais vīrs (atmezdams ar roku). Ko es no viņa lāstiem baidīšos, tie ir kā vējš bez lietus!

Trešais vīrs. Kur nu pret tādu mēslu vezumu var atsmirdēt pretim! (Aiziet.)

Kap l a n s (satura vēl bēgošās sievas aiz brunčiem).

Jums, sievietēm, brunčos gan daudz to
kroku,

Bet maz jūsu galvās smadzeņu loku!

Jūs visas milat tās velna modes,

Un esat itkā kažokā kodes!

Kā pirmais ļaunums nāca no Ievas,

Tā visas jūs pavedat, resnas vai tievas.

Sievas (raudādamas aizbēg).

Pirmā sieva. Laižiet, cienīgs tēvs, mājā bērni raud, vīrs bažas.

Helijante (ienāk). Laid, lai iet, būs tīrāks gaiss! Ej labāk, atspirdzinies ar to, kas tev garšo labāk par debess rasu. Es arī apskatīšos sev vietu, kur atpūsties. Bet kas te par mūdžiem pa kājām vandās? (Paspeļ ubagiem.)

Sulainis. Nost, skrandaiņi, vai neesat pie baznīcas diezgan saubagojuši.

Neris (gaudīgi, parodēdams).

Kundziņ, neesi jau par skarbu,

Še, skati manu ubagu tarbu:

Salikuši vērdiņi,

Sapūvuši graši,

Ne mārku, ne svārku.

Un ortas tik liesas,

Nav maizītes tiesas!

Nu sakat paši,

Kurp iesim mēs, tādi lupatlaši!

Sulainis.

Bet kas tev tur azotē zeltā mirdz?

Kuprainis.

Ak, kundziņ, tā mana zelta sirds.

Sulainis.

Nu projām visi, ko runāt tik daudz!

Kokakāja.

Mans vēders kā suns pie ķēdes kauc.

Helijante (nosviež viņiem naudu). Gādā man tos riebekļus no acīm prom! Lai tie iet un grauž katrs savā kaktā kā suņi kaulu.

Ubagi (ceļas augšā stenēdami un vaidēdami un grūstīdamies daļās naudu savā starpā).

Vecene. Lai nu dieviņš mums ļauj pie debesu durvīm sēdēt, kad tu pa viņām ieiesi, lielkundzīt. (Visi prom.)

Kaplans (nosēdies pie galda un krodznieks viņu apkalpo).

Helijante (staigā lokā apkārt, kamēr pienāk pie Ilga). Ā! tad tāds tu esi! Tas burvis, par kuru puiķis tur ārā klaigā. Tas tūkstots pīļu īpašnieks. Tas princis, pārgērbies ubaga tērpā! Hahaha!

Ilģis (uzlec kājās). Cienīgā —

Helijante. Nerunā, nerunā! ļauj man pirms tevi apskatīt.

Ilģis (dusmās, bet aizrauts no viņas). Cienīgā, es neesmu nekāds nedzīvs priekšmets priekš aplūkošanas.

Helijante. Ka tava mēle var dzelt, to jau zinu, bet rādi nu arī, ka tā var laipna būt. Katrai lietai taču savas divas puses.

Ilģis (tāpat). Es neesmu ne lieta, ne nedzīvs, pat ķieģelim ir sešas puses.

Helijante. Ja, tu esi dzīvs! Tu dzīvo tūkstots dzīves!

Ilģis. Mana dzīve tek kā straume. Es dzīvoju ātrāk kā citi un aiziešu ātrāk.

Helijante. Ko runā par aiziešanu, tu, dzeltenais vītols upes malā rīta saulē.

Ilģis. Dzeltenais vītols upes malā vītis bez sarkanās priedes saules svelmē —

Helijante. Tad ļauj man savas liesmas dzēsēt tavu zilo acu ezeros. Bet kādas smalkas līnijas tev vijas ap muti kā kapa ornamentā.

Ilģis. Pareizi, cienījamā, glaimi arī noder tik uzrakstam uz kapa akmeņa.

Helijante. Hahaha! Mēs te runājam, itkā mēs stāvētu pie atvērta kapa! un patiesi te smaršo itkā pēc vīstošas rozes.

Ilģis. Tā būs kāda vīstoša sirds.

Made (piesteidzas viņai). Vai drikstu apkalpot cienijamo lielkundzi?

Helijante. Ari tu te esi, mazais, pelēkais māju zvirbulēn!

Kaplans (pieceļas un pieiet Madei). Rau nu, kāda liela izaugusi! Un tika pacelta kā mazs tārpiņš ceļa malā! (Uz krodznieku.) Tu gan viņu miesīgi esi au-

dzinājis, bet es viņu iesvētīju un ieliku tai dievvārdū sirdī kā baloža olu vārnas perēklī. Nu tik, bērns, sargā savu tikumu kā dārgu rotu (knieb viņai vaigos) un piekar manas mācības pie krūts kā balzama bundžiņu zelta ķēdē! (Tautās viņai ap krūtīm.)

Helijante. Ej, Made, — tā tevi, laikam, sauca — salasi priekš mums pušķīti lauku puķu, tādās pašas kā tu, es tās mīlu.

(Made aiziet.)

Krodznieks (uz Helijanti). Cienījamā komtese, jūs jau pati redzat, ka šis jauneklis prot vairāk nekā zābakus plēst, kā būtu, kad jūs pierunātu savu cienījamo tēva lielkungu un godātos valdes vīrus, lai tie viņam uzticētu jaunas baznīcas celšanu. Viņš teicas esot ceļojošs namdaris un sevišķi baznīcu cēlējs.

Helijante. Tā, tā, mans princi, cēlējs tu esi, bet ar to baznīcu vēl kautcik iet, to jau citi priekš tevis pa pusei arī uzcēluši, tikai torni neviens nav paspējis uzcelt. Vai tu paspētu to, ko neviens nepēj?

Ilgis. Es to paspētu tādēļ, ka es to gribu, ko neviens negrib. Es gribētu to celt tik augstu, ka lai citi mani redz, tikai lai es neviena neredzu.

Helijante. Tās ir augstas domas, tādas pat, kā tavs tornis, bet — tev būs izslavēti un bagāti līdzcensoņi, kas jau pieteikušies. Ari naudas daudz vajadzēs drošības dēļ ieguldīt, jo pēc tik daudz neizdevībām mūsu valde vairs nevienam neuzticas. Tev, kā redzams, viņas nav.

Ilgis (smiedamies). Nē! no tādām lietām esmu gluži brīvs. Es piederu pie tās cunftes, par kuru nupat dziedāja: „ne māрку, ne свāрку“. Visa mana bagātība ir mani sapņi.

Krodznieks. Cienītā lielkundzene, ne ikreiz tas gars piemīt pie tiem bagātiem un augstiem. Ja citreiz Jēkabs nebūtu dusējis klajā laukā ar cietu akmeni pagalvī, tad tas nekad nebūtu redzējis trepes uz debesīm.

Helijante. Labi. Vai tu gribi man uzticēties?

Ilģis. Kā jūra vētrai.

Helijante. Tad atnāc rīt agri uz pili. Dodies ceļā pirms vēl gaiši dzied. (Uz kaplanu.) Tagad iesim, metas jau tumšs un no debesu rāsas tev nu būs gan. Sveiks! krodzniek! Sveiks, torņa cēlēj! (Noiet, arī krodznieks ieiet iekšā.)

8. skats.

Ilģis un Made vieni.

Made (atnāk ar puķu pušķīti). Visi jau prom. Kam nu lai es savas puķes dodu?

Ilģis. Dod tās man.

Made. Tu jau dzirdēji, tās ir neievērojamas, kā es pati. (Nomet puķes zemē.)

Ilģis. Tu nebūt neesi tik maza, kā tevi uzskata. Daža lielums nāk tikai vēlāk redzams.

Made. Varbūt tad, kad tas ir miris.

Ilģis. Nē. Ir zvaigznes, kuras izliekas tumšas tikai tādēļ, ka viņu stari vēl nav pie mums nonākuši.

Made. Ko nu par mani runāt! Es neesmu nekāda spidētāja, es tikai esmu izpildītāja, kur manis vajaga.

Ilģis. Tu, man šķiet, varētu daudz, varbūt vairāk nekā es.

Made. Ko nu! Visi nevar būt radītāji, vajaga arī tādu, kas radītāja darbu uztura. Un mana spēja jeb mans lielums — kā tu to sauc — varētu būt, ka es priekš kaut kā liela spētu upurēties.

Ilģis. Bet es arī neesmu nekāds radītājs, neko es neesmu radījis, nekas es pats neesmu un neko arī nespēju. Tikai rūgstošs nemiers plēš pušu manas krūšu sienas, un drudzis deg manās acīs.

Made. Tie, kurus ģenijs izredzējis, dus ilgi kā pamiruši un sapņo ar vaļējām acīm. Bet viņu dusa

un viņu sapņi nav veltī, tie ir priekšteči viņu darbam.

Ilģis. Vai nepietiek ar sapņiem vien? Sapnis ir liela pasaule, bet īstā pasaule ir maza. Es gribētu būt pasaule par sevi, ārpus pasaules.

Māde. Ne tev, bet tavam darbam jābūt ārpus tevis un par sevi kā gatavam auglim, kas atšķiras no koka un nokrīt priekš citiem. Citādi tu neesi piepildījies un nerasi miera.

Ilģis. Kādus brīnišķus vārdus tu runā, mazā meitenīt, tu pēkšņi izaudz man priekš acīm no mazas smildziņas gāršas malā par ciedru kalnā.

Māde. Tu daudz brīnišķākus vārdus runāji ļaužu priekšā.

Ilģis. Es jau tikai sameloju, jo man tā patīk. Meli puško valodu. Es bieži savos melos šūpojos kā šūpotnēs.

Māde. Kas tā prot melot, tā meli ir patiesība un vairāk nekā patiesība, jo patiesība mainās virs zemes, bet mūžīga paliek iedvesma uz radītāja lūpām. Tu arī nešūpojies šūpotnēs, bet laidies ar spārniem.

Ilģis. Kā tu man tici, kur es pats sev neticu!

Māde. Tev jātic pašam sev, kad vēl neviens tev netic un arī kad vairs neviens tev netic.

Ilģis. Tu esi pirmā, kas man tic. Tava ticība mani svaida kā ar svēto elji. Un es kā ceļinieks, kas ilgi maldījies pa tuksnesi un aizslāpis ierauga dzīvības avotu, tavā klēpī kā palmu ēnā gribētu mirt.

Māde. Ne mirt, bet augšamcelties. Nu ir pienācis brīdis, kur darbs tevi sauc. Tev jāceļ baznīca ar augsto torni.

Ilģis. Sapņi es jau esmu uzcēlis svētnīcu ar visaugstāko torni, bet ja man īstenībā būtu jāaizskar vismazākais akmentiņš, tad man rokas dreb.

Māde. Darbs audzina dvēseli un modina nezināmus spēkus. Rīt agri tu celsies un iesi uz pili, kurp tevi aicina. Tagad atdusies šepat uz sola īsu brīdi. Nakts ir tumša, bet silta un mēnesis aug. Tā ir zīme visa darba sākumam.

Ilģis. Dod man tavas puķes pagalvī.
Made. Es tās esmu aizmetusi prom.
Ilģis. Tad noliec man pati savu galvīpu blakām, kā maija puķītes zvaniņu.
Made. Es neesmu puķe; tu pats mani citādi dēvēji.
Ilģis. Nē, tu neesi puķe, tu esi zvaigzne — mana laimes zvaigzne.
Made. Ari tā es neesmu. Es gribētu būt tava ceļvede zvaigzne.
Ilģis (atliekas uz sola, Made taisās iet iekšā).

9. skats.

Tie paši. Melnais kungs.

Ilģis (Madei pakal nosaukdams). Es gribu sekot tev un tavai zvaigznei, kas pirmo reizi atspīd manā tumšā dzīvē.

Melnais kungs (pēkšņi kā no zemes izaudzis). Hahaha! Skaties vien zvaigznēs, tad tu neredzēsi bedres, kurās tu iekritīsi, un akmeņus, pa kuriem tu klupsi.

(Made izbistas.)

Ilģis (uzlec stāvu). Kur tu gadījies, melnais kraukli? Ko tu izbiedēji manu balto dūjiņu?

Melnais. Katrs gadās caur gadījumu, to tu zini pats.

Ilģis. Ko tu gribi?

Melnais. To pašu ko tu.

Ilģis. Tu arī cēlējs?

Melnais. Cēlējs vai gāzējs — tas ir tas pats.

Ilģis. Ko tu runā no gāšanas?

Melnais. Bieži apņemšanās iet pa labi, izdarīšana pa kreisi. Cilvēks tik maz var savu likteni redzēt, kā savu pakausi. Bet dosimies ceļā, lai laikā tiekam tur.

Ilģis. Es varu iet ar tevi, ja tu droši zini ceļu.

Melnais. Droši iet ceļš tik uz kapu.

Ilģis. Hehe! Nav laika iet uz kapu, pirms

jādara darbs dzīvājiem. Sveika, mana Made! Es
eju tavā iezīmē!

Melnais. Dažs labs tiktu tālāk, ja tam tie
sieviešu brunči nekultos pa kājām. (Satver viņu zem
rokas.) Iesim!

(Uguns strīpa viņiem novilūgo pakal.)

Made (ieklīdzas). Vai! vai! Tas nebij labais!

Pirmā cēliena beigas.

Otrais cēliens

Lielkunga pili.

Senā bruņinieku pils Madlienā. Plaša zāle ar izejām uz blakus telpām. Pie sienām karājas kara trofejas, ģērboņi, karodziņu šķēpi un daži medību riki un lāču galvas. Zāles stūros varā un bronzā bruņinieku stāvtēli. Vidū redzama plaša galerija uz āru.

1. skats.

Lielkungs Vilhelms v. Kreucingens un nerrs.

Nerrs (tup uz staba kungam priekšā un dzied).

Cik labi ir dzimušam būt jau par kungu!

Hei! diridei!

Cits strādā ar sviedriem, bet viņš ar rungu

Juchei diridiridei!

Viņš taisnību ņem un saloka tā!

Haha!

Un iebāž kā lakatu kabatā!

Trallala!

Tam vērsis dod pienu un aita sieru

Bē! bē! mū! mū!

Un naktīs blaktis un blusas dod mieru:

Šū! šū! Pū! pū!

Un tomēr es neģērbtos kunga svārkā,

Juche! nē, nē!

Jūs mucā mani bāžat kā zārkā

Hehehehe!

Ne svinību rāžus, ne godību māžus

Es neciešu: tfu!

Par nesējiem dodiet man četrus āžus

Uz kap — sē — — tu.

2. skats.

Helijante un viņas tēvs, grafs Vilhelms v. Kreu-
cings.

Tēvs (lēnkrēslā, pušķotā ar ģērboni).

Bērn, es tevi saucu uz nopietnu sarunu.

Helijante.

Tu zini, tētiņ, es vienmēr tev paklausu.

Tēvs (apglauda viņu).

Ja, ja, mana zelta, mana dārgākā manta.

Helijante.

Par to jau es saucos ar' Helijanta.

Tēvs (nopūzdamies).

Tā gribēja māte, man tikās gan Marija.

Helijante.

Ak, mīļā māte gan labāk darija.

Tēvs.

Lai kā nu, meitiņ, tu pat ne kristīta lāga!

Kā bērn, tu izspēri kristību ūdeni

Un svētajam priesterim ķēries aiz krāga,

Diez' vai kādu lāsīti dabūji!

Kā nelaiķe māte, tu tāda pat aušīņa.

Helijante.

Vai nemīļa tev es? vai nepaklaušīņa?

(Glaužas ap tēvu.)

Ko tu tā domīgi galvu grozi?

Tēvs.

Es atminu māti, to skaisto rozi.

Helijante.

Tu teici, par viņu es skaistāka,

Man šķiet, tev, tētiņ, es līdzīga.

Tēvs.

Ak, bērn, kā tu manu sirdi skari

Un īsti es atsaucu tevi rāt.

Helijante.

Tu vari to vēlāk dot piedevām klāt,

Pirms pastāsti, kādi bij krusta kaļi,

Kad pirmo reizi tu zobenu jozi?
Man neapnīk klausīties taviem stāstiem.

Tēvs.

Ak! tu man visu izjauc ar glāstiem!

Helijante.

Nu labi, tad ņem šē rokā bozi
Un sit mani kā kādu kalponi.
Nupat tu mani gan sauci par rozi.

Tēvs.

Ak dievs, kā tev to lai pasaku!

Helijante.

Ja roze es, kam tu man pieliki klātu
To resno ērkšķi, to kaplanu?

Tēvs.

Lai māca tev, kā pie ticības jāpieturas.

Helijante.

Kā roze var smaršot, kad ērkšķis durās!

Tēvs.

Kā roze tu gribi smaršot un spīdēt,
Bet ļaudis jau iesāk tevi nīdēt
Un saka: ar velnu tu sakarā —

Helijante.

Lai saka! pat velnam kungs jāklausa.
Vai līdzās tiem skaitīt rožu kroni?
Un pātarus bubināt viņiem blaku?
Es nevaru paciest zemnieku smaku!
Man labāk sēst zirgā un laisties ar joni
Ka mati plīvo un acis mirdz!
Es dzīvoju tik pa vētru un brīvi!

Tēvs.

Ja, tevī mīt mana vētras sirds.
Kaut gan man locekļi tagad stīvi,
Kā karazirgs slejos, kas sadzird tauri.

Helijante.

Teic, tētiņ, cik īsti bij saraceņu,
Kam tu, kā mēdz sacīt, skaldīji pauri?

Tēvs.
 Tev galviņa vienmēr pilna blēņu,
 Tu slīdi kā ūdens caur pirkstiem cauri!

Helijante.
 Un kājas man pilnas ar muziku,
 Ja gribi, es varu tev priekšā dejot!

Tēvs.
 Ej! Es vairs negribu atmiņās klejot,
 Bet nopietni runāt: tu zini, es vecs —

Helijante.
 Es zinu, cik jauna vēl sirds tev lec!

Tēvs.
 Kaut tu jel prātīgāka kļūtu!
 Tu zini, tev vienīgai paliek mans krājums,
 Viss mana sūra mūža gājums.

Helijante.
 Uz tukšas mucas būs sēdēt par grūtu.

Tēvs.
 Ko joko! Vai kaŗā gan vieglas dienas?
 Vai zobens un krusts nav nesams grūts?

Helijante (starpā).
 Un klāt vēl, kas kaŗā laupīts un gūts?
 Bet tagad zobens dus makstīs pie sienas,
 Un krusts tev zelta ķēdē pie krūts!

Tēvs.
 Drīz beigsies nu manas dzīves sekas,
 Tev tālāk nu jāmin būs manas tekas —
 Tur vajag prāta un nopietnas gribas,
 Tie laudis vēl pilni pagānības!
 Ak, kaut jel tā baznīca vienmēr nesagrūtu.

Helijante.
 Ak, tētīt, es gribēju sacīt, kā būtu,
 Kad mēs no jauna to uzceltu.

Tēvs.
 Vai atkal lai naudu es vēlreiz izsviežu!

Helijante.
 Nē, šoreiz, es saku, nebūs par velti vis,
 Nu īstais meistars mums atnācis.

Tēvs.

Ko velti runāt! Būs atkal nieki!
Man grūti krātie graši nav lieki!
Kad pagasti grib, lai ceļ to paši.

Helijante.

Ak, ko nu, tētīt, tie nesapraši!
Tev jāsaka tik tavs piekrītošs „ja“,
Kas noskan kā atslēga durvju caurumā.

Tēvs.

To varu, tik tev man jāsola,
Ne turpmāk vairs tā ar kaplanu karot.

Helijante.

Ja, tētīt, es solos vēl vairāk to barot,
Ka vēders būs priekšā un pakalā.

Tēvs.

Ko vēders! Ņem labāk tā ticību!

Helijante.

Bet, tētīt, ņem tu to meistarū!

Tēvs.

Lai nāk, kas grib, es cietīšu klusu.
Gan to jau turpmāk redzēsim.
Bet tagad, mans bērns, es eju uz dusu.

Helijante.

Es lūkošu iztikt ar visiem trim.
(Tēvs noiet, viņa pavada līdz durvīm.)

3. skats.

Helijante un kaplans.

Helijante (pieiet pie kādām durvīm, kuŗas ved uz virtuvi un sauc). Pavāri, gādājiet, ka zālē ienāk visgaršīgākās smaršas no cepešiem un vircām! Es atstāšu durvis pusvīru.

(Viņa pati apņemas kādu gaŗu pelēku apsegu vai mēteli un apjoŗ ap viduci mūķeŗu balto ŗpori un nometas ceļos pie kāda lēnkrēsla, galvu paslēpdama itkā grēciniece Magdalena.)

Kap l a n s (nāk šļūkdams soļus).

Lai dievs ar tevi, mans bērns, — kur esi?
(Skatās apkārt.)

Dievs slavēts! mans pūlīn, tu augļus nesi!
Mans bērns, tu atstāta gluži viena,
Še dauzi galvu uz cieta pliena?
Ši mocība man pie tevis neparasta.

Helijante (sagrauztā balsi).

Tēvs, svētais, mani spiež mana grēku
nasta.

Man netik vairs šīs pasaules prieki.

Kap l a n s (acis pārgriezis).

Mēs visi esam grēcinieki!
(Sāk ostit cepešu smaku.)

Helijante.

Es gribu pēc tava piemēra gavēt,
Ne ēst, ne dzert, tik dievu slavēt.

Kap l a n s.

Ja, bērns! caur ērkšķiem iet debesu taka!
Bet kur še ožas tik garšīga smaka?

Helijante.

Gards mielasts tiek šodien rikots, tā saka,
Un dzīrēs būšot uzdzīve zaļa,
Bet kāda gar to mums abiem daļa!
Man galva pilna citādu domu.

Kap l a n s.

Kas pēkšņi tā pārvērtis tavu omu?
Tev cēlās vien kājas pa dejas takti?

Helijante.

Es gribētu vēl šo pašu nakti
Likt kopā savu ceļa somu
Un svētā ceļā doties uz Romu.

Kap l a n s.

Tu tiešām uzņemies lielu lomu!
Bet kā tu ceļu turp atradīsi?

Helijante.

Tu, svētais tēvs, mani pavadīsi.

Mēs abi divi kailām kājām
Vēl šonakt dosimies prom no mājām.
(Pavārs izskrej cauri ar smaršīgu cepeti.)

Kap l a n s.

Ko es? man Roma vairs nava svešā!

Hel i j a n t e.

Kā atstāsi avi bez gana bešā?

Kap l a n s.

Bērns, apdomā labi, pirms tu ko dari,
Un tēvs tavš augstais ko sacīs ari?

Hel i j a n t e.

Mums jānes ar' viņa grēku svāri.

Kap l a n s.

Tavs sievietes prāts par ātru šaudās.

Hel i j a n t e.

Un cepets bez tevis viens atstāts raudās.
Nu labi! Lai paliekam vēl kas esam,
Un savu krustu lai šepat nesam:
Tu nesīsi resnu, es nesīšu tievu,
Un nesmiešos vairs, bet asaras lejot
Es atminēšu pirmmāti Ievu.

Kap l a n s.

No dieva nāk asaras, smiekli no velna;
Ikvienš jau saņem sodu, ko pelna.

Hel i j a n t e.

Kā būtu, kad pamēģinām mēs dejoj!

(Aši nomet mūkenes tērpu un stāv greznā uzvalkā. Saķer
kaplanu un rauj dejā pa zāli apkārt.)

Kap l a n s (aizelsies spiedz).

Vai! vai! vai! vai! Mēs krītam grēkā!

Hel i j a n t e.

Tu, tētiņ, par resnu, tev jāpalēkā!
(Aiz durvīm dobji smiekli.)

Kap l a n s.

Še visos kaktos tik grēki vien valda.
Es iešu skatīt, kas nāks uz galda!
(Noiet virtuvē.)

4. skats.

Helijante. Velns.

Velns (melna bruņnieka tērpā).

Hehe! Es klausījos aiz durvīm tavā jokā,
Kā tu ar abiem večiem spēji galā tikt,
Kā mīkstus veģus saspiezdama rokā.

Helijante.

Es lūdzu, nerunā no grafa, mana tēva!

Velns.

Nu! nu! kopš kuŗa laika tu tik glēva?
Es taču atnācu tev izpatikt.
Tu zini, es tavs mūžīgs bruņnieks.

Helijante.

Nu, tad lai šoreiz man no tevis tiek kāds
prieks.

Velns (paklanās).

Tavs kalps! bet tik nu neprasi par daudz.

Helijante.

Es gribu baznīcu, lai atkal nenojauc,
Bet drīzāk, lai tu palīdz uzcelt to.
Kāds meistars jauns...

Velns (starpā).

Hehe! Es labi zinu to!
Tavs meistars pats gan tevi meistaro.

Helijante.

Ko maisies blakus lietās! darbu dari!

Velns.

Es zinu vēl ko: tu to mīli ari,
Un lai tu ari turi to cik slepu,
Teic ļaudis: mīlu nevar slēpt tāpat kā
klepu.

Helijante.

Kas mīla! Īsa brīža atpūta
Uz pasaul's zaļā puķu mauriņa!
Tad atkal svilšu tavā pekles svelmē.

Velns.

Vai tā šis puisis tev ir iepaticis?
Šo plūksnu, staiguli tu izredzēji!

Helijante.

Nu, tu jau kungā viņu pārvērst spēji.

Velns.

Ja velns es nebūtu, es teiktu: velns lai rauj!

Tu zini, kas tev manim jāatļauj:

Mums kāzu gulta karstā pekles svelmē —

Helijante.

Es gribu šodienu, cits paliks rītam,

Pirms mēs kā bezdibens viens otrā kritam,

Es gribu ieelpot šo saldo garu,

No dzīves koka atlauzt zaļo zaru,

Kad stunda sitīs, es tev būšu klātu —

Velns.

Tu pašu velnu noliec nelgas lomā:

Kad roze nobirs, tu man dosi kailu kātu.

Caur miesas šķidrautu es redzu tavu prātu.

Helijante.

Nu neprāto! liec aši rokas klātu!

Pēc stundas ietērp viņu meistarlomā,

Un tad ar zeltu pildi viņa ķešas,

Bez tā, tu zini, visas pūles bešas.

Velns.

He! tavas prasības kā spārni plešas!

Ko vēl tu gribi?

Helijante.

Teicu jau: to baznīcu.

Velns.

Lai tā kā sēne nakti uzaugtu!

Hehehe! Tavu nedzirdētu joku:

Velns dieva amatā lai izmēģina roku!

Bet, daiļā, saki, ko tu manim pretīm dosi?

Es ari vēlos kādu kukulīti.

Helijante.

Nu, kas tas būs, ko tu sev iekārosi?

Velns.

Kas pašai tev vismazāk tik —

Helijante.

Kā tu to zini?

Velns.

Par to es velns. Tu arī viegli mini:
Es gribu mazu, baltu dvēselīti,
To Madīti, to kroga meitenīti —
Tu redzi, man ar uznāk sava tiksmē,
Kaut tavās skavās man visvairāk līgsme.

Helijante.

Kas tev to liedz! tik dari manu darbu.

Velns.

Nu, tādēļ neesi tūlīt par skarbu.
Tev arī uzdevums nav vieglais vis,
Tik arī spriestis nelēks circenis!
Tavs meistars jau kautkā pie viņas sējies:
To ļaudis vienkārši sauc „iemilējies“.

Helijante.

Ha! Es šīs saites pušu raušu!

Velns.

Ja,
Šis mazais kopdarbiņš tev jādara.
Es laivu airēšu, tu viņu stūrē.
Mums dzīva baznīcā tā jāiemūrē,
Un tavam meistaram tas pašam jāizdara,
Nu lūko, vai tev pierunāt to vara.

Helijante.

Es tikai gaidu to.

Velns.

Viņš atnācis.
Es pats to esmu šurpu atvedis.
Viņš nesaprazdams blakus telpā mīt.

Helijante.

Nu, tad pie viņa steidz tūlīt!

Velns.

Es eju, bet pirms noskūpstīt man tevi jā-
pieļaujas.

Helijante.

Vai divas liesmas viena otru skaujas?
Vai divi pārkoņi viens otrā graužas!
Ej! steidz un veic! (Aši dodas prom.)

5. skats.

Velns, viņa kalpi: Stiepējs, Rāvējs, Uztupiņš,
Grautiņš.

Velns (sasit plaukstas).

Šurp, kalpi, kas visur un nekur!

Kalpi (saskrien lēkdami un visādi kviekdami. Viņi no priekšas melni, bet muguras sarkanas).

Vī! vī! kvī! kvī! ur! ur!

Velns.

Jūs, ložņas, lišķi, laišķi, kas tas?

Par ko jums tik sarkanas muguras?

Kalpi.

Mēs sildījām tās pret pekles krāsni!

Velns.

Nu neļaušu tālāk jums noslinkot

Un došu atkal jums darbu dāsni,

Lai katrs pierāda, ko viņš prot.

Tāpat kā no lupatām iztaisa papīri,

Jūs vērtīsīt kungā man kādu klaidoni!

Kalpi.

Šur! šur! Kur? kur?

Velns (rāda).

Viņš blakus istabā tur!

Jūs samtā un zīdā kā kungu to ietērpjat

Un kules pilnas ar zeltu pieberāt.

Bet pirms jūs pārvēršaties paši,

Tad nāciet man pakal godīgi, lēni

Kā iesvētāmie no baznīcas zēni,

Bet visam jānotiek ir aši!

(Visi prom.)

6. skats.

Mārtiņš (pie galerijas durvīm pūš ragā, visus kopā saukdams).

Lielkungi, kundziņi,

Cienīti, godāti,

Dievam ceļ ēku!
 Meistari, kleistari,
 Sāciet nu vitēt,
 Smitēt un ķitēt,
 Ķilēt un vilēt
 Ar roku un spēku!
 Un jūs, ļautiņi,
 Visi, kas kristīti,
 Katris, kam grēciņi
 Vien' pašu grasīti
 Ja vien tik dotu,
 Sanāktu bariņi,
 Itin kā zariņi,
 Kūlītī sasieti,
 Iztaisa slotu!

(Pūš skaļi. Laudis steidzas šurpu.)

7. skats.

Nāk lēnā zosu gaitā svinīgi: Birģermeisters Emerencijs un
 rātskungi: Josts, Blazijs, Ruperts, Linhardtts.
 Tiem pakaļ ar biezu grāmatu padusē un lielu spalvu aiz auss
 skrīveris Teofrasts.

Viņi ieņem vietas zāles vidū pie paaugstināta un apžogota
 galda, kuram vienā galā sēdekļi priekš birģermeistera, bet
 otrā galā lielāks lēnkrēslis ar ģērboni atstāts tukšs priekš
 lielkunga. Gar abām malām ieņem vietas četri rātskungi. Skrī-
 velim vieta uz kāda zemāka blakus galdiņa. Uz galda liels su-
 draba krucifikss, statutu grāmatas ar sudraba stūriem un zī-
 mogiem, koka kapses un dažādi pergamenti. Mārtiņš ar bozi
 rokā paliek pie durvīm kā sargs. Durvis tiek aizdarītas. Sa-
 dzird tik šad un tad ļaužu kņadu, kuŗi lasās kopā.

Birģermeisters (paceļas svinīgi, resns uzdzi-
 votāja tips).

Jūs godātie rātskungi — (klepo)

Skrīveris (starpā).

Viri nobilissimi!

Birģermeisters (dusmīgi).

Kam velti man piekar to latiņu asti!

Skrīveris.

Tā būs jums pušķis, bez tās viss prasti,
Es zinu, es esmu studējis Paduā.

Birģermeisters.

Nu labi! Tik netraucē mani uzrunā.

(Sāk no jauna.)

Jūs, kungi, kas ieņemat goda vietas,
Mums jāapspriež šodien nopietnas lietas,
Uz to lai tas dievs kungs mums palīdz:
amen!

Visi (cits pēc cita dažādā skaņkārtā).

Amen! amen! amen! amen! (Apsēžas.)

Birģermeisters.

Jūs zināt, pa gadiem sakrātie parādi,
Tie nedilst kā sniegi aprīlī;
Un tad vēl to vispēdējo postu:
Velns nogrāvis šonakt atkal baznīcu nostu,
Kas bija, tā sakot, gandrīz jau gatava.

Blazijs (saņēmis rokas).

Ak dieviņ! cik reiz tā jau celta un nojaukta.

Linhards (sit ar dūri uz galda).

Vai velnu nekad mēs nenoktersim?
Cikreiz kā zuti aiz astes to tversim!

Josts.

Un kur vēl tie lielie zaudējumi:
Tās zeltotas altaŗa kanniņas!
Un sudraba vīraka panniņas!
Un kora un altaŗa greznojumi!
Un svēto stāstu gleznojumi!
Viss beigts! zem drupām aprakts viss!

Skrīveris.

O esca vermium! o massa pulveris!

(Mārtiņš piesteidzas klāt.)

8. skats.

Tie paši. Mārtiņš.

Mārtiņš.

Cienžēlīgi kungi, beigts gluži nav viss:
Te nagla, kā redzat, no svētā Hironima
zārka,
Te stūrīts atrauts no baznīkungsvārka,
Te sainīti šķīstās Zuzannas atliekas.

Linhards (attin valā).

Tās zosu pūkas, papīri ietītas!
Mēs liksim, Mārtiņ, tev ādu ģērēt!

Mārtiņš.

Nē, cienīgie kungi, es varu jums zvērēt,
Tik tiešām, ka es uz abām kājām stāvu,
(paceļ slepu vienu kāju gaisā)
Es tos no krītošas baznīcas ārā rāvu.
Nav Mārtiņš ne krāpnieks bijis, ne melis.
Un vēl te, kungi, mazs parādelis.
(Izvelk garu listi.)

Birģermeisters.

Ko nelaikā nāc vēl virsū ar savu spaidu!

Mārtiņš.

Es šē kopš trim tēva reizām jau gaidu,
Jūs varētu aizmirst to, kungi, līdz rītam,
Es uzticu to jūsu godam un krītam.

Birģermeisters.

Tad steidzies ar savu lietu aši,
Mēs nevaram pārrunāt visu tik plaši!

Mārtiņš.

Jūs atminat, kungi, vēl suņu dienās
Jūs likāt man gleznas pārkrāsot baznīcas
sienās:

Te būs nu: (Lasa.)*

Es pabālo Eģiptes tumsību
Trīs reizes ar pernicu pārvilku.

*) Sekošs rēķins izrakstīts no vecas baznīcas grāmatas.

Un Jāzepam bēgot uz Eģipti
Bij jālāpa caurie zābaki.
Un trepēm, ko Jēkabs bij sapnī redzējis,
Man ari bij jāpieliek tureklis.
Tāpat, lai ļaudis šausminātu,
Vienu nāves grēku vēl pieliku klātu.
Es Lācarum uzliku jaunu kapu vāku
Un Jūdasa bārdi taisīju sarkanāku.
No jauna es Dāvida kokli apstīgoju,
Un Pēterā debesu atslēgu izlaboju.
Es levai to vīģes lapiņu — —

Birģermeisters.

Nu diezgan, mēs zinam tos traipeklus!

Mārtiņš (noiet pūrdēdams un galvu kasīdams).

Vai tādēļ man mēle dota, lai klus'?

Kur visu savu parādu

Lai nu es tagad iebāžu?

Birģermeisters.

Mums, kungī, nu vajaga iztīrāt,

Kā tiekam ārā no sava posta.

Ruperts.

Mums vairāk būs jāliek galva klāt

Un ciešāk jāsavēlk vēdera josta.

Skrīveris.

Ja, ja, šo laikmetu pārvalda galva,

Ne zobens pie sāniem, aiz auss nu spalva!

Ruperts.

Vai tas nav kauns, visapkārt pa kaimiņiem

Tie zvana ar saviem pulksteņiem,

Gandrīz ik rītu un vakaru,

Itkā tie ūtrupī izsauktu.

Un zvanu mēlēm mūs mēda un nievā!

Linhards.

Bez baznīcas esam tikpat kā bez dieva!

Blazijs.

Un ko vēl mājā teiks mana sieva!

Birģermeisters.

Tā, kungī, tā lieta nu izšķirta;

Mums jāceļ no jauna baznīca
Ar torni un zvanu, es saku jums,
Kas pārzvana visus: bim! bam! bums!
Un laudis visapkārt kopā sauc.

Blazijs.

Kad velns tik atkal to nenojauc!

Birģermeisters.

Vispirms mums būtu tas iemeslis jāizpētī —

Linhards.

Man šķiet, tas neizdosies tik lēti.

Josts.

Vai nebūtu, kungi, mums jāizmeklē,
Kur baznīcu pārcelt uz citu vietu?

Blazijs.

Jūs domājat, velns mūs tur neuzietu?
Viņš taču nevar norimt peklē,
Un staigā apkārt vai diena, vai nakts,
Un ielien katrā šķirbā kā blakts.

Linhards.

Ja baznīcu vienu kur citur ceļ,
Tad līdzī tai kapsēta jāaizveļ!
Ja velnam vairs baznīcas nebūs ko ārdīt,
Viņš sāks no kapiem miroņus spārdīt.

Ruperts.

Nē, cits gan šai mīklai būs minējums,
Par ko gan velns uzplijies taisni mums?

Birģermeisters.

Varbūt, ka tie cēlāji meistari
Bij netikļi, vai pat ne kristīti.

Ruperts.

Pirms meklējam grēkus pa citu mājām,
Kā stāv mūsu pašu tikums uz kājām.
(Uz birģermeisteru.)

Es redzu, uz svārkiem jums pagaŗš sie-
viešu mats,
Kaut sievas jums nava, ko neliegsat pats.

Birģermeisters.

Jums arī, kā redzu, īsts vanaga skats,
Kas zālē pat tārpiņu ierauga.

Josts.

Klau, kungi! man vaina šķiet atrasta:
Mēs sātānam iedzīsim varenu baili,
Kad liksim uz torņa ne krustu, bet gaili,
Jo gailis, kā zināt, ir putnis priekš gaismas,
Kas tiek no tumsas un velna nīsts.

Blazijs.

Nē, kungi, te veras mums uzskatu plaismas,
Jo gailis nav putns visai šķīsts
Un noder vairāk priekš vistu vaisles.

Birģermeisters.

Tā, kungi, strīdam nav paredzams gals,
Un vairāk lai neiedegtos še kaisles,
Lai izšķīr caur balsošanu balss.

Visi (balso viens caur otru).

Krusts! gailis! gailis! Nē, gaili! nē, krustu!

Birģermeisters.

Tā neiet! Mums labāk būtu, ja klustu,
Un izšķīrot lietu paceltu rokas.
Kas grib par gaili balsot, un to, kas
Par krustu!

Visi (uzlēc kājās un ceļ rokas cits par citu augstāk).

Še roka! še mana! še es! še es!

Birģermeisters.

Tā, kungi, no vietas mēs nepakustam!
Par velti mēs balsojam gailim vai krustam.
Mums jāiesāk lieta no otra gala,
Un ne pie asmeņa jātver, bet spala:
Vispirms, kad jaunai baznīcai pamatu lie-

kam,

Mums jālūko, kā mēs pie naudas tiekam:
Vai šoreiz atkal lai maksā valsts?
Nē, šķiet man, mums citur jāmeklē balsts.

Josts.

Ja ļaudis baznīcu grib, lai maksā paši!

Lai velns tad grābj atkal tos pagānus
Un mētā kā puvušus ābolus,
Tad zinās, kā ticība jātur un graši.

Blāzijs.

Tā gan, tad mēs nebūsim atbildīgi.

Birģermeisters.

Nē, kungī, tā lieta vis neiet tā, nē!
Par ko tad mēs sēžam pārvaldē
Kā izvēlētie pie goda galda?
Mums tumšais pūlis ir jāpārvalda,
Bet naudu gan lasīt no viņiem mēs varam.

(Uz Mārtiņu.)

Nu, Mārtiņ, ej nu savā amatā:
Še tevīm divi tukši maki,
Ej ārā pie ļaudīm un viņiem saki,
Lai samet naudu pret sātanu kaķam.
Pa tam lai nāk iekšā tie meistari,
Kas šodien uz izvēli šurpu atsaukti.

Linhardts.

Tā būs visgudrāk, paties', paties'!

Mārtiņš (iet uz durvīm, murminādams).

Tos makus gan ņemšu un meistarus saukšu,
Tik nezinu, kā tas man izdosies,
Vai es no vēršiem pienu slaukšu.

(Atver durvis un ielaiž Ilģi.)

9. skats.

Tie paši un Ilģis.

Ilģis (paklanās un pieiet pie galda).

Jums, kungī, priekš baznīcas uzbūves
Ir vajadzīgs meistars, tāds esmu es.

Birģermeisters.

Tu, draugs, še nāc kā vispirmākais?

Ilģis.

Es neesmu draugs jums, ne pēdējais,
Es neapzinos, kad draudzību slēdzām.

Birģermeisters.

Tā, tā! mēs labi apskatīt mēdzam,
Pirms darbu dodam; — tu izskaties vēl tik
jauns.

Blazijs.

Dažs smalks gan ģērbies kā īstais kungs,
Bet tuvāk ja skatās, tas — utubungs.

Ilģis.

Ja liekat, kungī, uz manu izskatu svaru,
Tad es kā skriemelis apgriezties varu.

(Apgriežas un paliek ar mugurpusi pret galdu.)

Skrīveris.

Tev jāzin, ka runā ar augsto membrum
consilii.

Ilģis.

Es zinu, ka ne ar zemāko, tevi, skrīveri.

Birģermeisters.

Šurp, rādi, kur tava meistara grāmata!

Ilģis (rāda uz savu pretgalu).

Te nē! Tā galvā man rakstīta. (Apgriežas.)

Birģermeisters.

Tad tev nav gluži nekādu apliecību?

Ilģis.

Man pietiek ar manu mākslu un gribu.

Birģermeisters.

Vismaz tad pateic, cik tu vecs?

Ilģis.

Tik gadu skaitu, cik saule griežas un lec.

Birģermeisters.

Tu gluži svešs mums; līdz šim kur tu
dzīvoji?

Ilģis.

Savās bijušās drēbēs, tur citi ar' dzīvnieki.

Birģermeisters.

Vai zini ar', cik reiz te jau baznīcas celtas?

Ilģis.

Es zinu, cik reiz jūsu pūles bij veltas.

Birģermeisters.

Tev jāzin tad, cik te bij slavenu meistaru.

Ilģis.

Jūs vairāk, šķiet, cienat sauso, ne zaļo
zaru.

Ruperts.

Es tomēr cienu šo jauno sparū,
Kaut gan tas tik drošs un pārgalvīgs.

Linhards.

Viņš, pareizāk sakot, ir nekaunīgs.

Blazijs.

Viņš domā, ka viņš tas būs, kas še plauks.

Josts.

Neviens ar četrjūgu debesīs neuzbrauks.

Linhards.

Nē, kundziņ, labāk jau rokas pie laika nost!
Tie rieksti par cietu tev!

Ilģis.

Dodiet man kost.

Josts.

Vai tev arī ir vismazākās jaudas,
Cik gan priekš tādas uzbūves vajag nau-
das?

Vai paši birs akmeņi — tikai jānošķaudas?

Ilģis.

Ja tā, tad varu klusināt jūsu gaudas:
Te atbilde: ne ar vārdiem, bet zeltu.

(Uzsviež vairāk maku ar zeltu.)

To ķilās lieku, man neatliek cits,
Ja ne vairs darbam, bet zeltam tic.

Mārtiņš (atkal ienāk).

Tā domāju jau, tie maki tukši gluži;
Jo nauda vis nebirst kā baznīcas grūži.

Birģermeisters.

Ko vairāk sacīt, kā ir, tā nu ir,
Te lielkungam pašam tā lieta jāizšķir.
Ej, atver tam durvis!

10. skats.

Tie paši. Lielskungs nāk uz Helijanti atspiedies.
Visi pieceļas, arī Ilģis zemi palokās.

Lielskungs.

Nu ja! nu ja! kad tā, tad tā!

Helijante.

Viens vārds, tavš paraksts tik, tētiņ, jā-
raksta.

Lielskungs (smagi nolaižas lēnkrēslā).

Es pieradis zobenu lietot, ne spalvu,
Un lauzīt ne savu, bet saraceņgalvu.

(Skrīveris sniedz pazemīgi viņam lielo grāmatu ar spalvu un tinti.)

Helijante (norāda).

Še parakstu dod, kas meistarū apstiprina.

Lielskungs.

Cik stiprs viņš būs, to dievs vien zina.
(Raksta, pie kam izplūst liels tintes traips.)

Rauj pikis! Man tinte tāpat kā asins līst.

Birģermeisters.

Cien. lielskungs, šīs brūces visašāk dzīst.

Lielskungs.

Vienmēr nāk liktens ar savu spēli!

Skrīveris.

Es traipu uzlaizīšu ar mēli. (Dara.)
Lūk, iznāca lielkunga ģērbonis!
Ir tinte jums klausa, kā jau viss!

Lielskungs.

Tā, nu mans uzdevums ir beigts,
Lai tālākais darbs no jums tiek veikts!

Helijante (pabalsta atkal tēvu).

Es tevi, tētīt, atkal aizvedu,
Tev jāatpūšas no lielā pūlīņa.

(Uz Ilģi.)

Jūs, meistar, palieciē, man ar jums jārūnā.

Birģermeisters.

Ari mūsu sēde nu pabeigta ir,
Lai tālāko dievs nu uz labu šķir!

Visi (pieceļas, tāpat kā pirmāk).

Amen! amen! amen! amen! amen!

Skrīveris (zeltu un grāmatas rūpīgi ieslēdz).

(Tad Mārtiņš atver durvis un visi svinīgi lēnā zosu gājienā iziet laukā. Aiz durvīm ļaužu saucieni, kuļiem, kā nojaušams, tiek pasludināts, ka baznīca tiks celta un ka meistars izvēlēts.)

11. skats.

Ilģis, vēlāk Helijante.

Ilģis (aplūko bruņinieku tēlus, tad atgriežas un ierauga Helijanti, kuŗa smaididama stāv viņam priekšā). Helijante! (Izstiepj rokas itkā pielūgdams.)

Helijante. Es esmu še. Es gribētu zināt, vai jūs tagad esat ar mani mierā.

Ilģis. Jūs esat mani no jauna radījusi! Tādu laimi varēja sajust tikai Ādams paradīzē, kad tas acis atvēra gaismai.

Helijante. Var arī laime būt ārpus paradīzes.

Ilģis. Visu manu iekšējo cilvēku tu esi paņēmusi rokā un pārradījusi par gluži kaut ko citu. Pat manu ārējo tērpu tu esi man devusi un no nabaga staigulā iztaisījusi cilvēku, kuŗu citi uzskata par sevīm līdzīgu.

Helijante. Tā tad tu redzi, ka nevien laimīgs var būt ārpus paradīzes, bet arī radīt. Tagad nu ir pienākusi tava reize darīt savu radīšanas darbu.

Ilģis. Bet pirms ļauj man tevi pielūgt kā dievību, ļauj man tevīm altari celt.

Helijante. Tas būs tavš darbs.

Ilģis. Kādu uguni lai es uz viņa kuru? kādas liesmas lai iededzinu?

Helijante (smaididama). Ja jau tu mani par kādu dievību atzīsti, kā jau teicu, ārpus paradīzes, tad iededz priekš manis liesmas savā sirdī.

Ilģis. Helijante, kas var tavā tuvumā būt un nesakvēlot pelnos! Ņem visu mani, manu dzīvību sev upurim.

Helijante. Ja tu man upuri gribi nest, tad ne tevi es prasu upurim, bet kādu citu.

Ilģis. Es nesaprotu.

Helijante. Ja tu atzīsti, ka es tevi esmu radījusi, lai tu pats varētu radīt savu darbu, tad taču tevi pašu es nevaru gribēt upurim.

Ilģis. Kas vēl būtu, kas es pats neesmu ārpus tevis! Tu man katru nervu šūniņu esi pielējusi ar tavu būtību kā ar saldu vīnu. Ko es tev varu dot pretīm?

Helijante. Es neprasīšu daudz —

Ilģis. Ko tad? ko?

Helijante. Tu jūti spēju un gribu savu darbu veikt?

Ilģis. Tu man esi spārnus devusi.

Helijante. Tad tas, ko es prasīšu, nebūs upuris priekš manis, bet priekš tava darba paša.

Ilģis. Nu, saki, saki! Es darišu visu, ko tu liksi.

Helijante. Tu zini, ka pastāv vecs likums: lai baznīca atkal nesagrūtu, tad viņā jāiemūrē dzīvs cilvēks, kāda jaunava.

Ilģis. Ha! šausmas! Vai tā tiešām taisnība?

Helijante. Tā visapkārt noticis; to prasa slepenie spēki, kuriem mums jāpaklausa.

Ilģis. Briesmīgi! Kuŗa jaunava būtu ar mieru mirt tādā šausmu nāvē.

Helijante. Saprotams, labprātīgi neviena. Tā ar varu vai ar viltu jāpiedabon.

Ilģis. Es neesmu spējīgs šo šausmu darbu izdarīt.

Helijante. Tad tu ari neesi spējīgs savu lielo darbu veikt, tad es tevī esmu maldījusies.

Ilģis. Helijante, Helijante, nenovērsies no manis, es darišu, es visu darišu!

Helijante. Kas lielu mērķi grib, tam jāgrib

ari sīkie līdzekļi. Tu tūkstošas dvēseles celsi augšup, vienu sīku dzīvību upurēdams. Un es ari nedomāju tādu lielāku, redzamāku meitu no mūsu novada, bet to vismazāko, to visneievērojamāko.

Ilģis (baigās nojautās). Nu kuŗu? kuŗu?

Helijante. To pašu mazo kroga Madi.

Ilģis (ieklīdzas gainīdamies). Nē, nē, nē! To tik ne! prasi citu!

Helijante. Kādēļ taisni to nē? Kas viņa tev ir? Tu taču teici, ka tu viss mans esi?

Ilģis (stenēdams). Visu, visu, tikai ne Madi, šo tīro bērnu dvēseli.

Helijante (demoniski smiedamās). Taisni tādas mums vajag.

Ilģis. Helijante, kā tu to vari gribēt!

Helijante. Nerunā! katrs vārds ir izvairīšanās! Te tik viena izvēle: viņa — vai es?

Ilģis. Helijante, sagriez mani gabalos, es nokritu pie tavām kājām — —

Helijante. Tu esi glēvulis! Tu apkauno nevien mani, bet ari pats sevi. Es prasu pēdējo reiz: viņa vai es?

Ilģis. Ļauj man atgīsties, ļauj man spēkus saņemt kopā — — tevi! tevi! — es nesišu tev šo briesmīgo upuri.

Helijante (aiziedama). Hahaha! Es tev priekš tam dodu daudz laika, jo nu es redzu, cik viņa tev vērtā! (Aiziet.)

Ilģis (sabrūk). Vai man! vai!

Otrā cēliena beigas.

Trešais cēliens

I. aina

Kroga iekšpusē. Mades istabiņā.

Maza, bet ļoti spodra istabiņa. Balti berzta grīda, balts apklāts galdiņš un balti logu aizkari. Uz loga podos puķes un arī uz galdiņa trauciņā puķes. Pa logu redzams lielceļš, pa kuru ļaužu barī iet garām un iztālim skaista, mežaina ainava, ar lielkungu pili uz pakalna.

1. skats.

Made un krodznieks, viņas audžu tēvs.

Made (sēd savā gultiņā, viņai blakām mandoline, bet roka gul klusi uz stīgām, viņa sērīgi skatās pa logu laukā, kur ļaudis gaviļēdami iet garām).

Krodznieks (ieklībo). Ko tu, meitiņ, tik sērīgi lūkojies ārā? Visi taču ir tik priecīgi un bariem dodas turp uz spāru svētkiem, jo nu beidzot ir tik tālu, ka baznīcas lielākā puse uzcelta; trūkst tikai vēl torņu. Līdz šim neviens meistars to nav paspējis.

Made. Ja, tētīt, lai nu kā, šis meistars ir ticis tālāk.

Krodznieks. Es jau tūlit no viņa cerēju liekas lietas! Un ja nu vien turpmāk tā veiksies, tad viņš baznīcu pabeigs arī.

Made. Varbūt.

Krodznieks. Kā tu to tā vilcinādamies saki! Tu jau arī biji no viņa sākot sajūsmināta. Protams, viņš arī nav tik ilgi pie mums bijis, ka netik viņš vien mūs, bet mēs arī viņu varētu aizmirst.

Made. Viņam, tētiņ, ir daudz darba, nav bijis vaļas.

K r o d z n i e k s. Bet tagad nu viņš gan būtu varējis atnākt. Es taču pats viņu kunga meitai ie-teicu, tā sakot ceļu viņam pašķīru.

M a d e. Nu, tad viņš arī tur pieder klāt un iet savu ceļu tālāk, mēs taču nevaram gribēt, lai viņš at-grieztos atkal atpakaļ pie ceļa sākuma.

K r o d z n i e k s. Man tomēr nepatīk, ka viņš tik cieši saistījies pie pils un pie tās kunga meitas. Viņa jau uz pirmo skatienu viņu uzskatīja kā lapsa gaili. Kad tik viņa tam nenodara ko ļaunu.

M a d e. Viņa taču viņam ir devusi slavenu darbu un viņu pašu pacēlusi kunga kārtā — vai tas ir kas ļauns?

K r o d z n i e k s. Un tomēr, es saku, viņam ne-vajadzēja mūs aizmirst.

M a d e. Ak, tētiņ! Upe, tālāk tecēdama, aiz-mirst avotu, no kura viņa iztecējusi. Un tāda jau ir vīriešu būtība, traukties uz nākotni. Tikai mēs, sie-vietes, stāvam kā piesalušas pie pagātnes. Mēs dzī-vojam otru dzīvi jūtās un atmiņā.

K r o d z n i e k s. Kas nu tev ko atminēt! Tu vēl tik jauna.

M a d e (pieceļas un apskauj tēvu). Sevišķi šodien man visas atmiņas iet garām, kā mīlas māšiņas vē-dinādamas ar baltiem lakatiņiem. Un viss, ko es labu no dzīves esmu saņēmusi, man nāk no tevis, mīlo-zelta tētiņ. Tu mani kā mazu, no ligzdas izkritušu un nosalušu putniņu pacēlis un sildījis un audzējis savā azotē.

K r o d z n i e k s. Nerunā nu tā, citādi arī man spiežas asaras acīs. Vai tad tu neesi arī man laba bijusi un ap mani vidzinājusi kā pavasara putniņš? Kas tad es bez tevis dzīvē esmu! Ne man rada, ne drauga, neviena tuvinieka! Es esmu kā vecs stum-benis, kam visi zari apkapāti! Bet ko nu mēs taisnī šodien par tādām lietām runājam, itkā tā būtu mūsu pēdējā diena un mums būtu jāizlīdzinās, cik viens otram esam parādā!

M a d e. Taisnība gan, bet man tāda sajūta, itkā

mana dzīve, ilga vai īsa, būtu vēlreiz jāliek uz svariem un jāpārdzīvo.

Krodznieks. Vai tad nu taisni šodien, kur visi tik priecīgi taisās uz dzīrām un dejām jaunceltā baznīcā!

Made. Tu taču zini, tētīt, ka es tad esmu visvairāk bēdīga, kad citi priecājas. Es jūtu, ka es pie citiem nepiederu klāt.

Krodznieks. Bet tu taču arī vari turpu iet kā visi.

Made. Nē, tēt, es palikšu mājās. Man šis un tas jāapkopj; gan jau laudim nākot atpakaļ, viens otrs pie mums pienāks.

(Aiz durvīm klauvē.)

2. skats.

Divas pils jumpravas, **Anette** un **Zuzanna** ar saiņiem ienāk kniksēdamas.

Anette. Labdien, labdien, kroga papa! Kā klājas? Vai jūsu vīns un alutiņš tek ašāk par jūsu kājām?

Krodznieks. Vai esat nākušas to izmēģināt, pils mamzelītes?

Anette. Hihhi! Kroga papu, tavs alutiņš mums par sirmu, tavs vīns par skābu un tu pats par stīvu! Ar tevi mēs negribam šodien dejot.

Zuzanna (uz **Anetti**). Ko nu tikdaudz gražojies! Izdarīsim, kas jādara un iesim atpakaļ. (Uz saiņiem rāidīdama.) Te tev, **Made**, no pašas cienīgās komteses atsūtītas drēbes un tu tiec ielūgta šodien uz baznīcas svētkiem.

Made (izbrīnējusies). Man drēbes? kādēļ tad man?

Anette. Rasi vien vaļā, mēs arī gribam paskatīties, kaut gan mums pieteikts neokškerēt, bet grēks tas taču nekāds nav. Pag, es pati atraisišu. (Izņem dārgu kleiti rožu krāsā ar zeltu izšūtu un sasit rokas.) Ak, tu, dieviņ, tavu skaistumu! acis apžilbst!

Zuzanna. Kur tad šī nu ar tādām drēbēm ies, kā pati komtese!

Made (pamet skatienu, novēršas). Ko lai es ar viņam daru! Izsakiet lielkundzei manu pateicību un nesiet viņai tās atpakaļ. Priekš manis tās par greznu.

Krodznieks. Ir jau nu gan zīds, rožains kā debess mākoņi no rīta! Man šķiet, Madīt, ja nu viņas reiz tev dāvātas, tad tu tās nedrīksti itkā nicinādama atraidīt.

Made. Lai nu, tētīt! es jau nedomāju tās nicināt.

Anette. No dieva puses! mēs tās nedrīkstam nest atpakaļ. Es gribētu redzēt, kā man tās piestāv, bet te jau nav ne spoguļša, jāatver loga rūts. (Viņai ņemot kleiti, no saiņa izkrit arī zelta kurpītes un zīda zekes.)

Zuzanna. Tas nu gan ir pardaudz! Kas mūsu lielkundzei tik neienāk prātā!

Anette. Ak, kad man tādas lietas būtu! kad es vienvienīgu reizīti viņās varētu padejot. Tā! tā! (Dejo.)

Made. Es jau tev labprāt viņas dotu, bet es tās nemaz neieskatu par savu īpašumu. Nes atpakaļ un lūdz, lai komtese tās tev dod.

Zuzanna. To tagad nevar. Jāgaida, kamēr viņas untumi pāries. Viņai aiz garlaika arvien kaut kas iekrīt prātā, tāpat kā tagad ar to meistarū.

Made (izbijusies). Kas ir ar meistarū?

Zuzanna. Nu, kas tad! Kādēļ tad taisni šis bij viņai jāizvēl par torņa cēlēju? Toreiz bij tikdaudz meistarū sanākušu kā varžu pēc lietūs; man viņš nepatīk.

Anette. Bet man gan! Kaut viņš ar mani šodien apgrieztu vienu deju, tad es būtu kā debesis. Bet ko es aizmirsu sacīt. Viņš tev, Made, atbraukšot pats pakāļ aizvest tevi uz svētkiem. Nu tik ģērbies vien aši!

Made (dzīli nosarkst un aizgriežas).

Anette. Bet nu mums pašām arī jāsteidzas. Baznīca vēl jāpuško ar puķu vītēm un mums pašām

ar kautcik jāuzpošas, kaut gan mums tādu rotu nav kā tev. Trallala! trallala! (Noiet dejodama un rauj Zuzannu aiz rokas līdz.)

Zuzanna. Pagaid jel, nerauj tā! Būs jau vēl priekš visa laika.

3. skats.

Krodznieks. Made.

Krodznieks. Aušas tādas! skrej kā atspoles! Ko tur sacīt! Tāda nu reiz tā jaunība ir. Bet tu, bērns, varētu tagad arī papriecāties. Lūk, viņi tevi nav aizmirsuši kā domājām. Meistars Ilģis pats tev atnāksot pakal un komtese tev ir atsūtījusi tik greznas drēbes. Es par viņu gan esmu bijis nepareizās domās.

Made (bēdīgi). Ja, ja. Man nevajag ne greznu drēbju, ne meistara Ilģa. Ko viņi pie mums meklē!

Krodznieks. Nu, nu, neņem jau visu ļaunā. Tu taču pati teici, ka viņš bijis aizņemts ar darbu. Iešu ārā paskatīties, vai viņš jau nenāk, bet tu sāc posties. (Iziet.)

4. skats.

Made viena.

Sāk mandolini skaņot lēnos akordos, vairāk runādama, nekā dziedādama.

Veļ ziedus pašā agrienā no rīta
Mazs tītenītis,
Bet pirms kā saule riet,
Viņš būs jau vītis.
Šis greznais rožu zīds, šis zelta rotas,
Cik tās man svešas!
Kā mākons negaisā
Ap mani plešas —

5. skats.

Made, krodznieks, Ilģis.

Krodznieks. Te nu ir mūsu izbēgušais putns! Atlaidies atkal būrītī.

Ilģis. Sveika, mana mīlā, mazā Madīte!

Made (piecelas, lepnī). Sveiki, meistara kungs!

Ilģis. Ujā! Kopš kuŗa laika tad tu esi kļuvusi tik lepna?

Made. Man nav ar ko lepoties.

Ilģis. Nu, teiksim — sveša.

Made. To pašu es varētu jautāt arī jums.

Ilģis. Madīt, esi taču laba! ko tu tā no manis novērsies? Tev senāk staroja laipnība no acīm kā nakti gaisma no logiem.

Krodznieks. Bērni, neķildojaties taču! Jūs, meistars, esat viņu sāpinājuši; viņai ir tik laba sirsnība! Un tu, meitiņ, nedusmo nu vairs. Es atstāšu jūs vienus, varbūt tad ātrāk salīgsit.

(Ieiet blakus telpā.)

6. skats.

Made. Ilģis.

Ilģis. Made, lai nu arī kas būtu mūsu starpā ieviesies, ko mēs paši nezinām ar vārdiem apzīmēt, bet kaut kas negrozāms starp mums paliek. Un tas ir vairāk nekā laipnība un draudzība, naids un mīla, dusmas un sāpes: tas ir pirmais sapnis, ko mēs abi kopā sapņojām, sapnis par manu darbu. Vai tu zini par to kādu ciešāku saiti, kas mūs vienotu?

Made (atgriežas pret viņu, dziļi nopietni). Nē, Ilģi, par to nav nekā ciešāka, ne lielāka. Es šo sapni arī loloju kā bērnu atmiņu šūpolī. Es no viņa dzīvoju arī bez tevis paša. Un ja mūsu starpā ieviesies svešums, tad ne tādēļ, ka tu pats no manis aizgājis, bet ka tavš darbs ņēmis citu virzienu, nekā mēs abi to bijām sapņojuši.

Ilģis. Kā tu to saproti, Made?

M a d e. Es domāju, ka tu šo darbu izvedīsi pats ar saviem spēkiem, ka tu akmeņus lauzīsi no savas dvēseles iekšējām marmora lauztuvēm un strādāsi pie tā ar saviem dienas sviedriem un nakts sapņiem, bet tu liec citiem priekš sevis strādāt un pats guli mīkstā gultā un liecies sevi apgērbt kā kungs.

I l ģ i s. Meistaram taču vajag savu kalpu.

M a d e. Bet ne pavēlnieku.

I l ģ i s. Tu, laikam, esi greizsirdīga uz komtesi Helijanti? Vai tu tici baumām, ko par viņu ļaunas mēles melš?

M a d e. Es ne pavisam par viņu nedomāju.

I l ģ i s. Tas ir cēli no tevis, ļaunam neticēt, bet vēl cēlāk būtu, ja tu domātu par viņu labu. Redzi, kā tu biji man pirmā iedvesmas devēja manam darbam, tā viņa man ir palīdzējusi to izvest tālāk, jo viņa ir liela un bagāta kundze, un viņai ir daudz līdzekļu pie rokas.

M a d e. Lai tad vien tavs darbs sokas tālāk; es priecāšos, nomalē stāvēdama.

I l ģ i s. Ar to vien nepietiek, mana mīļā, zelta Madīt, es tevi gribu ciešāk saistīt mūsu vidū; mēs trīs saderam kopā. Es viņai tikdaudz laba esmu par tevi stāstījis, ka viņa tevi taisni ir iemīlējusi. Un raugi, viņa tev tik skaistas drēbes atsūtījusi uz šīs dienas svētkiem.

M a d e. Vai es nevarētu palikt mājās? Man tur nav nekāda prieka.

I l ģ i s. Ja arī tev pašai liekas, ka nebūs prieka, bet tu mūs abus skumdināsi, ja tu neierodies. Un varbūt, ka arī tev kāda actiņa pazibēs? kāds lūpu kaktiņš pasmaidīs? Un tad mēs visi būsim tik laimīgi, saki „ja“, manu balodīt!

M a d e. Ak, Ilģi, vai tev tiešām manis vajag? Un ja tā ir, vai tad es neesmu laba, kāda es esmu?

I l ģ i s. Ja, ja, tu man esi laba, pārāk laba. Ar tavu matu zelta vainagu tu man esi kā dieva māte. Viens pats zelta matiņš no tevis man pietiktu! Bet

redzi, komtese varētu dusmoties, ka tu viņas dāvanas atraidi un viņa tad arī varētu man atraut savu labvēlību, un mans darbs man būtu jāatstāj pa pusei darīts.

M a d e. Nu labi, ja citādi nevar būt, es greznošos.

(Pieiet pie durvīm un sauc.)

Tēt, nāc parunā ar meistarū, kamēr es eju ģērbties.

K r o d z n i e k s (ienāk. Made paņem drēbes un ieiet blakus telpās).

7. skats.

K r o d z n i e k s. Ilģis.

K r o d z n i e k s. Nu labi, kad tā! Kad esat atkal salīguši mierus! Jūsu darbs arī iet uz priekšu, meistar: no mazas zīlītes jau ir izaudzis prāvs ozols.

Ilģis. Ja, jūs arī pirmais mani sapratāt savā vienkāršībā! Jūs sapratīsat arī, ka darbs vienīgi ir skaists šinī nejaukāajā pasaulē un ka tas mūs spēj atpestīt no visām ciešanām.

K r o d z n i e k s. Mans darbs, lūk, ir mana Madīte, kuŗu es esmu uzaudzinājis lielu. Kad es viņu uzskatu, tad es aizmirstu, ka esmu tāds vecs, stīvs kraķis, un kad viņa ienāk manā mazā istabiņā, man ir, itkā uzreiz iedegtos svece.

(Ienāk Made.)

Ilģis (kuŗš satriekts bij novērsies, tagad aizraujas no viņas skaistuma).

M a d e. Še es esmu, kādu tu mani gribi.

Ilģis. Tu esi skaista — skaista —

M a d e. Ved nu mani, kurp tev vajadzīgs. Paliec tu vesels, tētiņ, mīlo, zelta tētiņ. (Apkampj viņu.)

K r o d z n i e k s. Meitiņ, meitiņ! Ko lai es saku! Tagad man arī labāk patiktu, ja tu nebūtu tik grezna, un — un — ka tu neietu turpu — man tā nelabi ap sirdi —

M a d e. Tagad par vēlu, tēt! Nekavējies, Ilģi, tava lielkundze varētu ļaunoties.

Ilģis (itkā kaunēdamies un vairīdamies). Sveiki!
— krodzniek — tēvs! — —

Pirmās ainas beigas.

Pārvēršanās.

II. aina

Jauncelāmā baznīcā, kas grezni izrotāta spāru svētkiem un reizē arī vastlāvjam (fašingam).

Jaunceltā baznīca pusgatava. Izrotāta ar zaļiem staipekņiem un puķu vītņēm. Grīda apkaisīta ar smiltīm un skujām. Uzcelti arī altars un kancele. Altara priekšā noklāta plata, balta āda. Baznīcas galvenai telpai lokā apkārt blakus telpas. Kādā iedobumā priekš lielkunga dzimtas ierīkota sevišķa, paugstināta vieta. Tagad tur galdiņš nolikts ar triju krēsliem. Uz galdiņa daudz puķu un starp tām buteles ar smalkiem dzērieniem un kausiem. Visapkārt kvēpināmie trauki ar smaršīgām zālēm. Iztālēm dzirdami priecīgi un izlaisti ļaužu kliegzieni, kuŗi tuvojas baznīcai.

1. skats.

Raganas beidz vēl pušķot baznīcu, dziedādamas.

Mēs laužam, mēs aužam, mēs spraužam
Rozes šur tur!

Dievs audzējis rozes, velns ērkšķus
Klāt licis, lai dur.

Dievs pārklājis zaļas lapas,
Kas kautrī tās sedz!

Bet sarkano rožu kausā
Velnš uguni dedz.

Mēs pinam, mēs zinam, mēs svinam
Še kāzas, ak, joks!

Būs altaris kārtavu kalnā
Melnš, nokaltis koks — —

(Nozūd.)

2. skats.

Ilģis. Made. Helijante.

Ilģis (ieved pie rokas Madi, kuŗa drusku dreb un skatās ar platām acīm visapkārt). Vai redzi nu, kā viss izrotāts! Ar spāru svētkiem mēs svinam reizē fašingu, kā jau tas ap ziemsvētkiem parasts, kaut gan ne tādā mērā kā pie lieliem kungiem un pāvesta Romā, bet būs jau diezgan ko redzēt. Un lūk, te arī galds, ierikots priekš mums.

Helijante (pēkšņi izlec no blakus telpām viņiem pretim. Viņa greznī apkārusies dārgakmeņiem, un, puskaila, apvijusies tikai ar sarkanām rožu vītēm. Melnajos, vajējos matos sarkanas lentes, kuŗas nokarājas līdz zemei un galvā sarkana, augsta cepure, visapkārt ar sudraba zvārguļiem, kuŗi pakustoties skan. Ari kājā tai sarkanas kurpes, ar tādiem pat pulkstenīšiem, un vēl uz katras kurpes sarkana roze). Hahah! Sagaidu jūs, manus cienīgākos viesus! Sevišķi tevi es gaidīju, mazā Madī, tu man esi iepatikusies.

Made (dziļi palokās). Pateicos, cienījamā komtese, bet man nav bijusi līdz šim izdevība jūs laipnību iemantot. Nezinu ari, kādā veidā es būtu izpelnījusi šīs dārgās drēbes un greznumus, kuŗos jūs man esat likusi ietērpties.

Helijante. Es tev viņas devu tādēļ, ka tu savā vienkāršā apģērbā te nebūtu piederējusi klāt, jo šodien visi izgreznojušies.

Made. Tad es pēc svētkiem jums tās sūtišu atpakaļ, cienījamā komtese.

Helijante (ar nozīmīgu skatu uz Ilģa). Ak, man viņu nav vajadzīgs, varbūt tev viņas noderēs paturēt pavisam —

Made. Man ir mana baltā iesvētāmā kleitiņa, ko tētiņš man dāvināja. Ar to man pietiek. Es jau nekādos gados neēju.

Helijante. Bet vai zini, cik tu šinīs drēbēs izskaties skaista? Tīri kā kāda svētā! Un par Magdalenu tevi jau ari sauc. Kad baznīca būs gatava, es likšu tevi gleznot kā svēto jaunavu.

M a d e. Es tāda goda nevēlos, cienījamā komtese.

H e l i j a n t e. Varbūt, ka vēl baznīcu iesaucam tavā vārdā par Madlienā baznīcu. Bet nu sēdīsim pie galda! Tev rokas tik aukstas un vaidziņi tik bāli zem taviem zelta matiem, kā sniegs zem ziemas saules, kuŗa to nespēj izkausēt. Nemsim, meistar, viņu savā vidū sasildīt.

(Apsēžas cieši katrā pusē Madei. Viņa arvien Madei pāri met izaicinošus skatus uz Ilģi un ver lūpas kā uz skūpstu.)

I l ģ i s. Viņa tāda drusku bailīga, nerunāja celā ar mani neviena vārda. Tikai allaž iedrebējās, itkā zem viņas būtu slepena zemes trīce.

M a d e (uz Ilģi). Es nerunāju, negribēdama piepūlēt jūsu atmiņu, jo citādi jums nāktos visu atstāstīt.

H e l i j a n t e. Kam tad, Made?

M a d e. Jums, cienījamā komtese.

H e l i j a n t e. Ei, kāda tu esi, mans bērns, kā balta ķirzatiņa ar asiem zobīņiem! Bet es neko ne-nemu ļaunā, šodien ne! Mēs taču abas mūsu meistarū milam un viņā dalāmies.

M a d e (grib piecelties). Es jūsu meistarū nemīlu un negribu arī nekādas daļas no viņa.

I l ģ i s (nospiež viņu atpakaļ). Paliec, Made, neņem visu tik nopietni, komtese joko. Šodien vispār ir liela joku diena, tu to vēl nesaproti, bet drīz jau redzēsi.

H e l i j a n t e. Ja, šodien mums tāda diena, kuŗu mēs kā degošu ogli turam kailā rokā. Dzersim! Lai asins kūso un vārās, un nervi skan kā muzikas stīgas. Mēs svinam nerru svētkus! Ari ļaudīm es esmu likusi atvelt viņa mucas. Sveiki! (Piesit savu glāzi Ilģa un Mades glāzei.) Heijā! Būsim vai dievi, vai velni! Lai debess iebrūk ellē un elle lai kūšodama puto līdz debesīm. (Izdzer visu lielo kausu un tāpat arī Ilģis. Uz Madi.) Bet tu jau ne lāsītes neesi dzērusi, svētā jaunava? Tu sēdi kā ledus starp divām ugunīm!

M a d e. Pateicos, es vēl nekad neesmu dzērusi.

Helijante. Hehehe! Kroga meita un vēl nekad nav dzērusi! Tas ir pirmais joks šīnī joku dienā, kur viss iet ačgarni. Palidzi taču, Ilgi! Vienīgi dzīvās šķiet viņas sarkanās lūpiņas, kuŗas zied kā ziemsvētku rozītes; tās jāaplaista ar rasu.

Ilgis. Pieliec, Made, vismaz glāzīti pie lūpām, lūk, es tevi pamācīšu. (Satver viņas galvu un pieliek tai glāzi, ar varu mēģinādamas to mutē ieliet.)

Made. Vai! — es negribu — riebums!

Ilgis (grib viņu gandrīz atlaist, bet Helijante to uzskata ar hipnotizējošu skatu un gandrīz tam pieslej savu galvu. Viņš atkal satver Madi.). Vismaz, Madī, tev jāizdzer šī glāzīte uz mana darba izdošanas.

Made. Bet tur ir iekritušas manas asaras.

Ilgis. Tad apmainīsim glāzes! Dzer tu no manas! Es dzeršu tavu un Helijantes reizē. Tavas asaras un viņas smiekļus. Lai tie abi atskan mana torņa zvanā. Tam jātop manam lielākajam dzīves darbam.

Helijante. Dzersim, dzersim! Itkā šī diena būtu augstākā visā mūžā! Lai nākošā rīta zvaigzne izkūst kā pērle šās nakts kausā. Lai ziedojam reizē debesīm un peklei! Bet nu, muziku, he! (Sasit plaukstas.) Lai sākas ļaužu svētki; mēs te sēžot baudīsim tos līdzi.

3. skats.*)

Uz kora sanāk nerru muzikanti kā skeleti un rībina gan bungas, gan sit uz veciem trumļiem, gan klabina miroņkaulus, neglīgi čīgādami un svilpdami.

Uznāk nerru svētku gājiens. Vispirms tiek nests nerrs kā pāvests (Papa fatuorum) zem baldachina, no kuŗa stūriem nokarājas ēzeļa astes. Viņam galvā mitra, kuŗai visapkārt nerru pulkstenīši, vaigi izkrāsoti ar sarkaniem raibumiem. Ari katra kurpe citāda. Viņš allaž kustina žvadzinādamas galvu. Viņš

*) Tādi svētki vidus laikos, no 13.—16. gadu simtam, tika svinēti pa baznīcām; pēc tiem nāca tūlīt liela šķīstīšanās diena.

sēd iebāzts caurā mucā, kuŗai abi gali izsisti. Nesēji tāpat
nerru uzvalkos nes baldachinu, iedami ačgarni.

Seko pavadoņi, ačgarni apvilkuši kora mēteļus un sejas ap-
smērējuši ar vīna raugu un degunus iebāzuši brillēs bez acu.
Neīsti kanoniķi dzied no ačgarni apgrieztām grāmatām mēdo-
šas mīšas.

Vīraka kvēpinātāji met vīraka kausos desas un vecas tupeles
un pūš cits citam pelnus acīs.

Beidzot nāk septiņas negudrās jaunavas ar pusdzisušām eljas
lampām. Ar kailām mugurām tās uzved nekautrīgas dejas.

Pēc tam vēl ļaužu pūlis.

Kad procesija beigusies, nerru pāvests kāpj appuškotā kancelē
un sāk sprediķot:

Divus kurvjus ar zīmēm jums noietu.*)

Kas atlaiž grēku parādu,

Es arī nevaru solīt jums maizes,

Bet toties jo stiprākas vēdergraizes!

Un lai jūs aizmirstu badu un slāpes,

Jums uznāks negantas zobu sāpes!

Un visiem, kas milē to degvīna blašķi,

Lai dievs vai velns tiem uzsūta kašķi

Vai divu pat pirkstu biežumā,

Tā es jūs svētu: (k dzied kā ēzelis) ia! ia!

Visi (k dzied kori).

Ia! ia! ia! ņau! ņau! vau! vau!

(Pāvests nokāpj no kanceles un visi trokšņodami aiziet pa
blakus telpām.)

Helijante. Nu, Madīt, kā tev šis uzvedums
patika?

Made (sēd apreibusī, stingām, platām acīm un ne-
atbild).

Helijante. Un tu, meistar mans, tagad mūsu
reize priecāties. Še tev manas rozes (rauj rozes sev no
krūts un s viež viņam). Bet dzersim! dzersim!

Ilģis. Ak! es nekā vairs nesajēdzu. — Tavs
dzēriens kā pekles darināts. Un tu pati skaistāka par
skaistumu, velnišķāka par velnu!

*) No vecām baznīcas grāmatām.

Helijante. Laid! Pirms parūpēsimies par mūsu Madi. Dzer, Madonna, dzer! (Lej Madei viņu mutē, kuŗu pēdējā nesamaņā dzer.) Un tagad palūko, vai kājīņas klausā. (Uzcel viņu aiz rokas no krēsla.)

Made (streipulo uz priekšu). Kas ar mani noticis? Es stāvu kā uz slidena ledus, bail kustēties — ausis žvingst — skan tāli zvani — dzimtene — — māmiņa — es viņu nekad neesmu redzējusi, viņa nāk mani saturēt — es krītu — — krītu!

Helijante (māj Ilģim, kuŗš gan skurbā, bet vēl kautrējas). Nu ir īstais brīdis — vai tev žēl? Kas vētrā stāv, neliecas plūkt puķes.

Ilģis. Tava mute verd kā uguns avots — tu ar kaislību mani aizmiglo kā migla bezdibeni.

Made. Māmiņ — māmiņ — turi!

Helijante (spiež Ilģi). Nu! Tavs dzīves augstākais acumirkļis ir klāt.

Ilģis (satver Madi).

Made. Ilģi! — tu mani glābsi!

Ilģis (atkal grib atrauties, Helijante grūž viņu).

Ilģis. Made — dejosim — ari mēs —

Made (pieglaužas viņam). Dejosim kā lapas vētrā.

(Helijante māj, atskan miroņu muzika.)

Ilģis (Madei nemanot virza to uz bedres pusi).

Helijante (ātri norauj no bedres segu).

Ilģis (iesviež Madi bedrē un Helijante pārsedz segu. Atskan no dziļuma Mades gaŗi stiepts izmisuma kļiedziens).

Ilģis (galvu saņēmis grib doties prom, bet Helijante satver viņu).

Helijante. Kurp? Visi ceļi nogriezti! Viens ceļš tev tik: pie manis!

Ilģis. Vai man! — Made — esmu kļuvis noziedznieks — beigts mans darbs.

Helijante. Tagad tikai tavs darbs augs. Tu viņam esi nesis upurus. Ko tu ar Madi būtu darijis laulības sprostā? Tu, teiku putnis, tev dzīvot ir laisties!

Ilģis. Mani spārni — sadeguši.

Helijante. Katram jāsadeg, kas grib tapt

jauns. Es tevi apvišu ar savām sarkanām lentēm kā ar liesmu mēlēm, lai tu sadegtu. (Apvīj viņu, cieši sev klāt spiezdama.)

Ilģis. Es neizšķiru vairs, kas es, kas tu —
Helijante. Tu dedzināmais — es liesma.
Ejam svinēt šonakt kāzas! (Māj.) Muziku! (Muzika
pārklīdz Mades vaimanas, kuŗas top arvien klusākas. Viņa
aizrauj Ilģi projām, muzika apklust, tāpat arī vaimanas top
itin klusas.)

4. skats.

Brīdis klusuma, tad velna kalpi no visiem stūrēm pabāž galvas; muzika pēkšņi nozūd; pirmie uznāk:

Stiepējs, Rāvējs, Uztupiņš, Grautiņš. Tiem
seko vēl citi.

Grautiņš.

Šonakt mums atkal jāpasteidz:

Līdz pamatam baznīca nograut jāpabeidz.

Rāvējs (mīnājas nepacietīgi).

Dod, tik dod! es to prot!

Stiepējs (brauka atpakaļ piederknes).

Laid tik, laid! Es arī gaid'!

Uztupiņš.

Ja kāds tuvumā skraid',

Es kaktā sēd' un baid'!

Stiepējs.

Tad visi tupu!

Un prom krišu, kļu!

Grautiņš.

Bet nu iesāksim plēst!

Bērt nostu kaļķus!

Lauzt krakšķot baļķus!

Un ar elles slotām projām mēst!

Uztupiņš (degunu sacēlis ož).

Bet kas te tā pēc svētuma ož?

Mums pirms visapkārt jāapjož.

(Visi rindā apskraida lēkādami baznīcu.)

R ā v ē j s.

Viss ir tik svēts!

Kā ar svētumu piesmērēts!

S t i e p ē j s.

Uz grīdas pat svēti putekļi klājas.

U z t u p i ņ š.

Vai! vai! kur ķer, —

Zibens pretīm spē!

S t i e p ē j s.

Nu tikai laidīsim vaļā kājas!

G r a u t i ņ š (ieklausās).

Klau, kas tur klusi vaimanā?

R ā v ē j s.

Pie altāra bedrē iemesta jaunava.

G r a u t i ņ š.

Tad tie mums ceļu aizšķērso tā!

U z t u p i ņ š.

Ai! ai! kur mīda — zem kājām deg grīda!

Kur lielais pats? — kur saimnieka acs?

(Visi kviekdami prom.)

5. skats.

Brīdis klusuma, tad vecais M ā r t i ņ š ienāk ar slotu rokā un apjozies ar striķi; sāk slaucīt baznīcu.

M ā r t i ņ š.

Tad tā nu beidzās tā godība.

Pēc vastalāja nāk pelnu diena!

Gan mēslaina grīda, gan apspļauta siena,

Par ko taisni man tā jāslauka!

(Ieklausās.)

Kas tas? — Šķiet dziļi zemē kāds vaid? —

Vai nelabais? M ā r t i ņ. kājas vaļā laid!

(Atmet ar roku.)

Nē! labāk, kad es sev pārmetu krustu

Un ne no vietas nepakustu.

Ar krustu pie rokas un mutē ar pīpi,
Nekad nevar, Mārtiņ, tev iziet slīpi!

M a d e.

Vai! vai! — glāb! — es smoku nost —

M ā r t i ņ š.

Aha, i nelabo blusas sāk kost.
Pag' vien tu vaidētājs, kas tur vaidā,
Lai tu kas būdams — tev jāpagaida.
Pirms jāpiebāž pīpis pilns tabakas,
Tad gribu paskatīties, tu — kas?

M a d e.

Vai — vai — es beidzos — —

M ā r t i ņ š.

Nu pagaid' drusku! Es ari steidzos;
Vēl tikai krams un šķiltavas.
Nemaz tas pīpis nekuras!

(Beidzot atvelk ādu no bedres.)

Nu lien vien ārā, ko iekšā perē;
Es pakaļ vis nelienu — velti tu cerē.

M a d e (pavisam vājā balsī).

Dievs — — žēlo — —

M ā r t i ņ š.

Kad dievi tevi žēlo, kam manis vaj'ga?
Bet gribu redzēt, kāds tu izskaties vaigā;
Tie vaidi atskan kā sievietes balss —
Kas gan te noticis īsti pa stiķi?
Nu, ķeries klāt, es nolaižu striķi.

(Nojož sev aptīto striķi un nolaiž bedrē. Izvelk Madi, kuŗa gan pieķērusies, bet tūdaļ zaudē samaņu. Tuvāk ieskatīdamies.)

Dievs! visi svētie! stāviet man klātu...

Tā ira... ir... Made! Es zaudēšu prātu!

Nekust — stinga — pagalam! Vai, ak, vai! (Pieliek galvu pie krūtīm.) Vēl tomēr drusku elpo... Te noticis briesmīgs grēks — bedrē iemesta — nu zinu — tas velna meistars un visi! Kauca kā vilki, kamēr aprija balto jēriņu... (Nokrīt ceļos.) Dievs, Dievs, ja tu esi taisns, sodi viņus, sodi!! Un viņu še, ja tu esi

žēlīgs tēvs, glāb! glāb viņu! Es tevi neprotu lūgt, es tāds nabags žūpa, laužu mēsli, neesmu nekad to pratis — bet tu, Dievs, pats esi viņu radījis tik tīru, tik daiļu un labu, ak, par daudz labu — neatstāj tu viņu! Dievs! Dievs! (Klausās atkal galvu pielicis.) Dzīva, vēl dzīva! Nu, Mārtiņ, tava reize palīdzēt. Bet kā? Nav nekā pie rokas, it nekā! — Un viņa salst — apvilkuši tādu plānu plunduru! Bet, pag': iešāvās labs padoms galvā: Ietīšu viņu tanī pašā ādā, ko tie bedrei pārklājuši — aši! aši! Kad tik nenolaužu kādu pirkstiņu, vai neizrauju kādu viņas zelta matiņu — vai nu es protu ar tādu rotaļiņu apieties! Tā! — nu satīta kā bērns autiņos. Pārnesīšu nu mājā. Izrāvu gan tiem vilkiem no rīkles! Taču tu, vecais Mārtiņ, neesi par velti dzīvojis! Nu tu vari mirt, tu vecais grēku prapi! (Raud.)

M a d e (sasīlusi nāk drusku pie samapas, bet murgos).
Māmiņ — šūpo mani — dziedī.

M ā r t i ņ š. Ja, ja, manu bērniņ, manu prieciņ, kaut jel mana balss nebūtu tik nodzerta un aizsmakusi kā vecam krauklim. (Paņem viņu uz rokām šūpodams.)

Aijā! aijā! dusi! dusi!
Zvaigznīte bij nokritusi —
Aijā! aijā!
Nu tā atkal uzlēkusi,
Aijā! aijā!

(Aiznes viņu prom, šūpodams.)

6. skats.

V e l n i (redzējuši Madi aiznesam, saskrien pulks baznīcā un uzlec cits uz soļiem, cits uz kanceles, cits uz altāra).

Ukš! rukš! čukš! tukš! tukš! tukš!
Lūk, bedre tukša kā ubaga tarba,
Nu, zēni, atkal visi pie darba!

(Uzliesmo sarkana gaisma. Visi sāk plēst un graut. Kad priekš-kars krit, dzird lielu troksni un baznīcas sagāšanos.)

Trešā cēliena beigas.

Ceturtais cēliens

I. aina

Krogā Mades istaba.

1. skats.

Krodznieks. Made. Mārtiņš.

Mārtiņš (ienes Madi ādā ietītu).

Krodznieks (nāk no blakus istabas viņam pretīm, iekliedzas). Želīgais Dievs, Made! pagalam!

Mārtiņš (ieliek Madi viņas gultā). Dievs nu gan ir žēlīgs, bet viņam vajadzēja ašāk izslaucīt brilli un redzēt, kas notiek. Cik te vairs tās dzīvības iekšā! Kā tukšā butelē pāra lāsītes.

Krodznieks (nokrīt pie Mades gultas un glāsta viņas roku). Madīt, manu Madīt!

Mārtiņš. Tā vairs nav nekāda tava Madīte, kad tu viņu devi tiem neliešiem rokā.

Krodznieks. Mans Dievs, kas tad ir noticis?

Mārtiņš. Vēl šis prasa! Pats ļāvi izrotāt kā upuŗu jēru, lai tad to grūŗ bedrē. Tiem taŗu vajadzēja upuŗu priekŗ baznīcas celŗanas.

Krodznieks. Ak Dievs, mans Dievs, vai es to varēŗu iedomāties!

Mārtiņš. Steni nu kā veca sieva baznīcā aptupusies.

Krodznieks. Bet — bet — kā tad viņa tika atkal laukā, un tā bez samaŗas?

Mārtiņš. Vai tu domā, ka viņa pati ar saviem spēkiem izķepurojās laukā kā pusdzīva muŗa no ķēŗnes piena kubla?

Krodznieks. Slavēts Dievs! tad taču viņš tam nav jāvis notikt!

Mārtiņš. Neslavē vis Dievu, bet Mārtiņu. Dievs varbūt būtu jāvis tam notikt, bet Mārtiņš ne! Es Māditi izvilku no bedres.

Krodznieks. Ak tu labais, mīlais Mārtiņ!

Mārtiņš. Redzi nu! Ne ikreiz tas labais gans uzmeklē paklīdušu aitiņu, bet paklīdušais gans var pārnest labo aitiņu.

Krodznieks (krit viņam ap kaklu). Lai Dievs tev to atmaksā!

Mārtiņš. Neprasisim nu maksu no tā vecā skopuļa, un neskūpstīsimies kā brūtes pāris, bet gādāsim labāk par Madi.

Krodznieks (uzlec). Ja, ja, nesamanu vairs, ko ķert, ko darīt; esmu apdullis.

Mārtiņš. Varbūt viņai derētu kāda lāsīte no manas buteles?

Krodznieks (atvaira). Ko nu! Viņa i degvīna smakas nevar panest.

Mārtiņš. Varbūt šņaucamo tabaku pielikt pie deguntiņa? Kas šķauda, nav mirējs.

Krodznieks. Nē, nē! labāk tīru ūdeni. (Ielej glāzē.)

Mārtiņš. Kas nu ūdens vien! būtu piebēris cukuru. Sievietes mīl saldu.

Krodznieks. Pareiz', skriešu pameklēt.

Mārtiņš. Kur nu tu aizskriesi ar savu klibo kāju! Labāk iešu pameklēt es. (Iziet blakus istabā.)

Krodznieks (glāsta viņas vaigu). Meitiņ, mana zelta meitiņ!

Mārtiņš (ienāk ar kādu kārbu un grib bērt ūdeni).

Krodznieks. Pagaidi! Neber! Tas jau nav nemaz cukurs, ko tu esi sameklējis — tas ir blusu pulveris!

Mārtiņš (nosplaujas). Tfu! Kad tevi! Maldīties ir cilvēcīgi!

Krodznieks (slapina Madei lūpas un liek slapju

lupatu uz pieres). Lūpiņas sausas! Pierīte deg! (Notupjas blakām.)

Mārtiņš (notupjas arī). Nu tad kopsim abi. Tupi tu pie kājām, es pie galvas.

Krodznieks. Kā tā? Vai es neesmu viņas tēvs? Vai es neesmu viņu kā mazu kukaiņi pacēlis no grāvja malas, kur kautkuŗa kāja to būtu samīnusi?

Mārtiņš. Un vai es to neesmu no bedres izvīlcis, kur tā droši būtu nobeigusies? Kas tad es esmu?

Made (pa murgiem). Māmiņ —

Mārtiņš. Dzirdi, dzirdi, ko viņa nupat saka!

Krodznieks. Viņa pa murgiem sauc māti. Dievs zin, kas tā par māti bijusi, un kur tā palikusi!

Mārtiņš. Nu tad paskaties; es tā māte esmu — es!

Krodznieks. Ko nu tik muļķīgi joko! Netik ne klausīties!

Mārtiņš. Bet man tik.

Made (murgo). Ak, cik labi man, cik jauki! Pļava tik zaļa un zālīte tik mīksta! Zied visapkārt sarkanās magones un narcises, un tu arī, mīļā māmiņ, šūpo mani —

Mārtiņš. Ko nu tu saki?

Krodznieks. Bērniņ, bērniņ, atmosties! Tu murgo.

Made (uzšaujas sēdu ar platām acīm). Kur es esmu? Man liekas, ka es kur tāli būtu bijusi prom, bet te taču tā pati mana istabiņa, un tu, mīļo tētiņ, arī te un vecais Mārtiņš.

Mārtiņš (ieraujas sevī un atvirzās). Ja, tikai vecais Mārtiņš un vairāk nekas! Kā veca, izšauta šautene.

Krodznieks. Mārtiņš tev daudz laba darījis, mīļo, mīļo meitiņ! Ak, kāds prieks, ka tu atkal dzīva un man atdota.

Made (pieķer tēvam). Ak, tētiņ, es sāku atce-

rēties — šausmas mani grābj — ak, cik briesmīgi —
viņi mani — — —

K r o d z n i e k s. Ļauni cilvēki, kuŗus mēs ieskatījām par labiem, gribēja tevi nogalināt, un Mārtiņš tevi izglāba.

M a d e. Tad tu tas biji, mīlais, labais Mārtiņ? Tu mani izvilki no briesmu bedres, kuŗa bij tik nejauka, tumša un auksta, un kur mūdži jau ap mani lodāja — a! (Iekļiedzas.)

K r o d z n i e k s. Meitiņ, meitiņ! Nekrīti atpakaļ murgos! Te mēs abi esam tavi sargi, un mīlā, baltā gaismiņa ari spīd pa logu iekšā.

M a d e (stiepj abiem rokas). Ja — jūs abi! Un pēc tam mans jaukais sapnis: mīlā māte, kas mani šūpoja un auklēja, biji tu — Mārtiņ?

M ā r t i ņ š. Ak, neskaties jau nu manā nejaukā, vecā sejā, es aizgriezīšos prom; es labāk iziešu pavisam laukā.

M a d e. Nē, Mārtiņ, ļauj man tavā sejā lūkoties — es viņu redzu kā apskaidrotu. Paturēsim viņu pavisam pie mums, tētiņ!

M ā r t i ņ š. Nē! nē! Es te nevaru dzīvot. Kad mēsļu vaboli ieliek rožu lapās, tā nobeidzas un atdzīvojas tikai kur bijusi. Manai dzīvei pietiek tā laimes brīža, kad es tevi nēsāju uz rokām.

M a d e. Ņem vismaz krēslu un apsēdies man blakām.

M ā r t i ņ š. Ļauj man labāk tupēt tev pie kājām, turpat, kur tupēja tavs vecais runcis, kuŗu suņi saplosīja. Pienāks jau ari man tāda pat reize.

(Iztālēm troksnis un kņada.)

K r o d z n i e k s. Paliec, Mārtiņ, kādu brīdi, es iešu palūkot, ko tie ļaudis kļiedz. Bet nevārties tā uz plikas grīdas. Ņem kādu sedzeni un apgulsties uz tās.

M ā r t i ņ š. Gan jau iztikšu: Uz vienas auss apgulšos, ar otru ausi apsegšos.

2. skats.

M a d e. M ā r t i ņ š.

(gar logu skrej gaŗām ļaudis kliegdami.)

1. b a l s s. Pagalam! pagalam! viss beigts!

2. b a l s s. Nu ir atkal velns kājās.

3. b a l s s. Ķērat viņu, ķērat! To neģēli, to velna draugu!

M a d e (uzraujas gultā). Mīļo Mārtiņ, celies, paskaties pie loga, kas tur notiek.

M ā r t i ņ š (piecelas goridamies un skatās). Kas tur nu notiek! Cik varu noprast, jaunceltā baznīca atkal sagāzusies. Velni būs to atkal sagāzuši. Ļaudis skrien kā traki. Ko šie klie dz! vai nu šoreiz citādi! Labi, ka es tevi izrāvu no bedres.

M a d e. Paskaties vēl, Mārtiņ, es lāgā nevaru saprast, ko viņi klie dz.

M ā r t i ņ š. Ja, ja! Viņi dzenas kautkam pakal kā medību suņi. Lūk, lūk, tas jau tas pats izslavētais meistars! Nu viņi būs tam tūlīt klāt — ā-ā, viens jau uzmet cilpu — kur šis nu izbēgs! Viņi stiepj to šurp — vedīs tūlīt gar mūsu logu gaŗām.

M a d e. Mārtiņ, palīdzi man drusku piecelties! Sniedz man roku, es gribētu no gultas kāpt laukā.

M ā r t i ņ š. Vai tev prāts! To jau tu nemaz nespēj. Un ko tad tēvs teiks, kad ienāks.

M a d e. Mārtiņ, tēvs mani mīl un grib, lai es daru tikai to, ko es spēju, bet tu man mācīsi neiespējamo: Tu mani auklēji kā bērnu un atnesi šurpu; tagad māci mani staigāt.

M ā r t i ņ š. Kam tev nu to vajag! Vari jau vēl pagaidīt.

M a d e. Nē, nē, Mārtiņ, es nevaru gaidīt, man jātop stiprai. (Izkāpj no gultas pie Mārtiņa rokas grīdāmās.) Vai redzi nu: es jau staigāju, laid! mēģināšu iet viena pati.

(Gar logu dzen ļaudis sasieto ilgi.)

Ilģis. Glābjat! glābjat, debess vai pekles spēki! Tikai netikt saplosītam no šiem nezvēriem!

Made (atrauj logu). Glābšu! glābšu! Ilģi!

Ilģis (grib ar varu laudīm izrauties). Made! Made! Vai kapi atveras? vai miroņi ceļas augšā! ā! Sie-niet, vediet mani, esmu gatavs savu sodu saņemt. (Projām.)

Mārtiņš. Neskaties nu vairs, paliksi atkal slima. Lai viņu tiesā! pelnījis ir! Kas tevi bedrē grūda, ja ne viņš. Bet tu nāc atkal gultiņā.

Made. Mārtiņ, vai zini, tu esi tik labs pret mani bijis. Še tev viņa pagraba atslēgas, ej, atspirdzinies, es varu palikt viena.

Mārtiņš (saņem atslēgas). Ak tu dieviņ! tās jau tīri kā Pētera debess valstības atslēgas, kaut arī tikai atslēdz apakšzemes debesis. Tu, cilvēks, aizmirsti, ka esi tāds nederīgs lupata, kas citiem pa kājām maisās.

Made. Ej, ej, Mārtiņ, citādi tēvs var ienākt.

Mārtiņš. Tas man nav divas reizes jāsaka! Bet tu, bērns, liecies vien gultā un izgulies. (Aiziet.)

Made (nokrit ceļos pie gultas). Dievs, mīlais tētiņ! Tu mani līdz šim neesi atstājis, dod man spēku veikt manu lielo uzdevumu. (Uzmet lakatu un iziet pa durvīm.)

II. aina

Brūņenieku pils. Tāpat kā II. cēlienā.

3. skats.

Made. Helijante

Made (laužas cauri durvju sargiem). Laižiet mani, laižiet! Man ar komtesi jārunā!

Helijante (iznāk pretīm). Kas te par troksni? Kas mani meklē? Vai tas būtu viņš? Pats Lielais? Kādēļ jūs brūņenieku nelaižat iekšā?

S a r g s. Nē, lielkundze, te kāda meita ar varu laužas iekšā un grib ar jums runāt.

H e l i j a n t e. Lai viņa nāk.

M a d e (ienāk un noņem lakatu no galvas). Es tā esmu, cienījamā komtese.

H e l i j a n t e (ieklīdzas un atkāpjas). Spoks! spoks! Kas man to uzlaidis?

M a d e. Es neesmu spoks; esmu dzīva.

H e l i j a n t e. Nē, nē! — tu — bedrē iemesta — pagalam — ko tu nāc! Par agru viņš man tevi uzsūtījis — paliec, kur esi gulējusi.

M a d e. Es nezinu, ko jūs, cienījamā komtese, runājat; es nācu jūs lūgt, lai jūs ilgi glābtu, jūs vienīgā to tikai varat.

H e l i j a n t e. Par ko tu runā, ja neesi spoks?

M a d e. Glābjat, glābjat! Baznīca atkal sagāzusies, un ļaudis dzen meistarū kā ļaundari un grib to notiesāt.

H e l i j a n t e (ieklīdzas nikni). Ak tad tā! Jūs abi esat kopā sazinājušies un viņš tevi vēlāk no bedres izvīlcis!

M a d e. Nē, nē, ne viņš, cits mani izglāba, bet jūs glābjat viņu, pirms nav par vēlu.

H e l i j a n t e. Un tu domā, ka es būšu tā nelga tev ticēt? un vēl lai eju palīgā tev vest rokās tavu meistarū?

M a d e. Ak Dievs, ne jau manu! Glābjiet tikai viņu un paturiet uz visu mūžu.

H e l i j a n t e. Un tu domā, ka es ko gribētu saņemt no tavas rokas.

M a d e. Ak, ja ne viņa paša, tad viņa darba dēļ!

H e l i j a n t e. Nu tu īsto sacīji! Kāpēc tu nepaliki gulot, nejēga, kur tu biji meslam iemesta, tad viņa darbs arī būtu ticis galā? Bet tagad, prom no manām acīm!

M a d e. Ak Dievs! ko lai es saku? Jūs esat sievietē, jūs taču viņu mīlat.

Helijante. Es, augsti dzimusi muižniece, šo apkārtstaiguli!

Made. Priekš mīlas nav neviens ne augsts, ne zems.

Helijante. Bez mīlas vēl ir gods un ar to jūs abi jokus dzināt.

Made. Nē, nē, nē! Gan jūs vēlāk redzēsāt, tikai tagad nāciet! Viens acumirkļis var izšķirt par viņa dzīvību vai nāvi! Viens vārds no jums — — (Nokrīt ceļos.)

Helijante. Tas notiks.

Made. Viņi bez jums to nedrīkstēs notiesāt: Viens spalvas vilciens —

Helijante. To es parakstišu zem viņa nāves sprieduma.

Made (uzraujas). Ha! Briesmīgā! Vai tāds nezvērs var būt sievietē? Jūs alkstat asiņu!

Helijante. Ja, kroga meita! Ej, laisties ar degvīnu, man patik labāk asins. Ha! dzīvas, karstas asinis! viņa pukstošo sirdi sažņaupt savās rokās!

Made. Dievs, esi žēlīgs, apgaismo manu prātu cīņā pret šo velnu!

Helijante. Ārā! Prom! citādi likšu sulaiņiem tevi izpērt.

Made. Un tomēr es viņu glābšu! (Prom.)

III. aina

Karātavu kalns (ārpus pilsētas).

Uzkalnis, kuŗam apkārt nosprausti melni darvoti stabi, uz kuŗiem deg piķa lāpas. Pašā vidū galds, ar soliem apkārt priekš tiesnešiem. Dibenā karātavas, kuŗām vēl aizsegs priekšā; tikai uz augšējā šķērskoka rindā satupis vārnu bars. Visapkārt mežains apgabals. Pakrēsla, kuŗa vēlāk pāriet tumsā.

4. skats.

Laudis: vīri, sievas, puikas, kuŗi saskrien cits citu grūstidami un laukumam tuvāk tiekdamies.

Puikas (lūkādami). Būs! Būs! Tūlīt būs klāt!
Pirmais puika. Es jau redzēju: galvā tāda savāda cepure, viņu velk šļūteniski šurp uz vērša ādas!

Otrais puika. Un uz tās cepures tāds sarkans velns uzmālēts un pats sasiets!

Trešais vīrs. To viņam vajag! Bij skaidri redzams, ka viņš ar nelabo gāja roku rokā.

Ceturtais vīrs. Kam velns draugs, tam ellē dzīvoklis par velti!

Pirmā sieva. Laižiet jel! Nestāviet priekšā, mēs ari gribam redzēt.

Piektais vīrs. Klusu, ko čalojat kā zosis pārkonlaikā! nevarēs nekā sadzirdēt!

Otrā sieva. Diezin, kā nu viņu sodīs?

Otrais vīrs. Vajadzētu papēžus aplaistīt ar kausētu sāli un likt kazām nokutināt ar mēli.

Trešais vīrs. Nē! labāk smalki sakapāt un sabāzt ēzeļa zarnā un nomest suņiem priekšā.

Ceturtais vīrs. Tādam cepetim suns ne ar asti neskatīsies virsū.

Puikas (sit plaukstas). Nāk! nāk! nāk!

5. skats.

Sargi apvelk melnajiem stabiem visapkārt sarkanu virvi un atbīda laudis attālāk. Tad nāk: birģermeisters — četri rātskungi un skrīveris un ieņem vietas.

Birģermeisters (taustīdams savu solu). Tie soli te tik nedroši, kā galva uz noziedznieka rumpja.

Ruperts. Jo bīstamāk, ja tāds ķermeņa apmērs kā jūsējais —

Birģermeisters. Jeb vai galdniekam bijusi tik asa ēvele kā jūsu mēle.

Skrīveris. Ja, slikti galdnieki arvien sabojā labu koku un sataisa daudz skaidu.

Ruperts. Un slikti skrīveri arvien sabojā labu papīri un sataisa daudz traipu.

Linhardts. Ar kādu sodu lai nu viņu sodam? Vai vērsi lai tveram aiz ragiem vai aiz astes?

Skrīveris. Soda grāmatā stāv: „Supplicium in membro quo peccavitis“.

Blazijs (rokas saņēmis). Ak tu dieviņ! Tik daudz to grēciņu pasaulē un tik viena pati nāvīte! Pašķirstiet tanī grāmatā, vai nav vēl kāds lielāks sods.

(Atskan nabaga grēcinieku zvans. Sievas sāk raudāt.)

Pirmais vīrs. Klus, sievas! Sāk jau raudāt! Birst asaras no acīm kā zirņi no pākstīm! Vai jums tā nelieša žēl?

Ceturtais vīrs. Laid viņām pīpja dūmus acīs, tie kā mākoņi aizmiglos lietu.

Otrais vīrs. Jums sievām labi: vienmēr šāds vai tāds slapjums pie rokas.

Skrīveris. Nav! nav! Viena pati nāve, tikai daudzējāda miršana.

(Zvans otrreiz.)

6. skats.

Bendes kalpi aizsegtām sejām velk Ilgi gar zemi uz vērša ādas atmuguriski. Galvā tam augsta, stīva četrkantīga cepure ar sarkanām velnu figurām apmālēta. Rokas uz muguras sasietas. Viņu uzvelk augšā tiesnešu priekšā. Pēdējie saņem rokas un noliec galvas, tēvu reizi klusi skaitīdami.

Pirmais vīrs. Lūk, nu guļ nogāzts gar zemi kā sētas miets!

Trešais vīrs. Kur nu! Brauc jau! Kad mēsls top par mēslāju, tad tas brauc ratos.

Pirmā sieva (stiepj kaklu). Kādu ģīmi nu viņš taisīs?

Trešais vīrs. Kā nobeidzies suns, kas nedēļu sagulējis lietū.

Otrā sieva. Nē, nē! Vai redzat, viņam mirdz acis kā tērauds pret sauli.

Trešā sieva. Ja, ja! Tam acis zilas kā debess, bet mute kā pekles pagrabs.

(Kad Ilgi uzvelk augšā, iznāk bende no aizkariem ar sarkanu lakatu aiztītu galvu.)

7. skats.

Tie paši. Ilgis.

Birģermeisters. Nu, lielo meistar, tev būs jāiet par mācekli pie lielāka meistara, kas prot māju uzcelt no sešiem dēļiem.

Ilgis. Hahaha! Kas tas par meistaru, kam tādi palīgi kā jūs!

Birģermeisters. Vai tu arī nojaudi, kā priekšā tu stāvi un par ko nupat esam sprieduši?

Ilgis. Tas nav grūti atminams! Jūs kā ēzeļi cits citu esat sadūšinājuši, ka esat laivas.

Linhards (uzlec un rāda uz grāmatu). Nedzirdēta bezkaunība! Vai redzi soda grāmatu! Trūkst tik vēl sprieduma paraksta.

Ilgis. Bez tā jūs esat kā ēzeļi bez astes.

Blazijs. Bet ko tu teiksi, kad tu ieraudzīsi tādu uguntiņu kā sārtu? (Smejas, pats priecādamies par savu jokū.)

Ilgis. Es teikšu, ka liesma ir skaidrāka par jums.

Josts (nikni, pūsmēdīdams). Un kad tu ieraudzīsi karātavas?

Ilgis. Tad es teikšu, ka es drīz sēdēšu augstāk par jums.

Birģermeisters (sit dusmās uz galda). Ko tu ar tādu izdarīsi! Drīzāk trūks karātavu striķis, nekā viņam mutē atbildes.

Ruperts. Viņš dur kā ezis pretīm, kad suņi to apstāj.

Ilgis. Kad suņi ezi grib nokost, lai pielūko, ka tiem pašiem nesāk asins no mutes tecēt.

Josts. Neuzpūties vis tik liels, itkā tu te būtu augstākā persona!

Ilģis. Kas gan cits, ja ne es! Pie kāršanas taču pakārtais stāv augstāk par kārējiem.

8. skats.

Tie paši — Helijante ar pavadoniem —
kaplans.

Helijante tiek nesta greznās, sarkanās nestavās ar ģērboni, katrā pusē pa trim pavadoniem ar aizdegtām lāpām. Viņa ģērbusies baltā tērpā ar garām, melnām piedurknēm. Uz klēpja tai melns spilventiņš ar baltu, apzīmogotu lapu, kurā satur Ilģa nāves spriedumu. Priekšā iet kaplans ar kvēpināmo trauku.

Kaplans (murminādams). „In nomine domini Jesu Christi et Spiriti sancti: apage, Satanas“.

Ilģis (ieraudzījies Helijanti). Helijante! Tu tomēr esi atnākusi.

Helijante. Tu to varēji sagaidīt.

Ilģis. Nu man kļūst viegli; viss smagums novelas.

Helijante. Drīz tu tapsi vēl vieglāks.

Ilģis. Tu zini manu likteni.

Helijante. Es nevien zinu, es to lemju. Es zinu vairāk, nekā tu gribi un lemju, kā tu negribi.

Ilģis. Ko tie man arī nebūtu nodarījuši ļauna, viss izgaist tavu acu priekšā, tu man esi viss!

Helijante. Hahaha! Ja, tagad es tevi visu aptveru.

Ilģis. Tu man no šīs pekles esi debessbrauciens!

Helijante. Drīz vien tu brauksi uz debesīm.

Ilģis. Ja tu man roku sniedz — es atkal celšos.

Helijante (sniedz nāves spriedumu, sulainis to nodod birģermeisteram, kurš to paklusi pirms pārlasa pats).
Te būs!

Skrīveris (paklusu uz citiem). Vai dzirdējāt, kā viņš visu laiku sarunājās ar augstdzimušo komtesi un vēl sauca to par „tu“. Vai tas nebūtu viens punkts vairāk apsūdzības rakstā?

Birģermeisters (noliek cepuri un zobenu uz galda un pārliet labo kāju pār kreiso par zīmi, ka noziedznieks atrodas ceļā uz nāvi; lasa). „Mūsu pēdējais baznīcas cēlājs, saukts Ilģis, nezināms pat pēc īstā vārda, atmaldījies šurpu mūsu novadā un apbūris mūs ar savām velna mākslām. Mēs tam uzticējām svētāko darbu, mūsu baznīcas celšanu un viņš to ar velna palīdzību tikpat āši uzcēlis, kā atkal nogrāvis, ar dievu spēlēdamies itkā ar kādu puiku un mūs visus piesmiedams. Par tādu briesmīgu noziegumu viņam tiek piespriests nāves sods pie karātavām. Mūsu cienīgā pavēlniece, kuŗa no sava cienīgā tēva iecelta pār mūsu novadu, to apstiprina ar savu parakstu un zīmogu. Amen!“

(Atskan trešo reizi zvans.)

Ilģis (iekliežas). Helijante! Tu — pati! Tagad man viss vienalga. (Atkrit.)

Birģermeisters. Pēc likuma izdaru savu bēdīgo pienākumu. (Viņam pasniedz baltu spieķi, kuŗu tas pārlauž Ilģim virs galvas.) Tagad, bende, sāc tu savu darbu! (Priekšgars dibenā tiek atvilkts nost, redzamas karātavas, kuŗām katrā pusē nostājas Helijantes lāpu nesēji. Vārnu bari paceļas ķērkdami gaisā.)

Bendes kalpi (sagrābj Ilģi un stiepj uz karātavu pusi. Te atskan no pūļa kliedziens „pagaidiet!“ un caur pūli izlaužas Made.

9. skats.

Tie paši. Made.

Made (aizselsusies uzskrej augšā lokā un aizstājas bendem priekšā). Pagaidiet! — Uzklusiet! — Visužēlīgā kēniņa vārdā — — viens likums dod iespēju glābt vislielāko noziedznieku — — (nokrit celos). Ak, šķi-

stā jaunava, debess māte, atraisi manu mēli! (Piecelas.) Uzklusiet mani, augstie kungi! — Uzklusiet mani, mīlie ļautiņi! Es jūsu starpā esmu uzaugusi un jūs mani pazīstat jau no bērnu kājām — —

Ļaudis. Pazīstam! pazīstam!

Made. Lieciniet par mani, ja es būtu ko ļaunu darījusi.

Pirmā sieva. Nē, nē, nē! Viņa kopa mani, kad es biju ar mēri slima un neviens nenāca man tuvu.

Pirmais vīrs. Viņa auklēja manu slimo bērnu, kam māte bij nomirusi.

Otrā sieva. Viņa nepagāja garām nevienam ubadziņam.

Trešā sieva. Viņa pacēla katru kritušo.

Ceturtais sieva. Viņa cieta līdzī ar katru cietēju.

Pirmā sieva. Viņas garās skropstas bij pilnas asaru kā smilgas bārkstis ar rīta rasu.

Otrā sieva. Viņas sirds bij pilna mīlas, kā trauks ar dārgu svaidāmo elji, kuŗu tā pār visiem izlēja!

Vīri (visi). Madlena! Madlena, šķīstākā un labākā jaunava starp visām!

Bierģermeisters. Mīlā jaunava, visi par tevi labu vien liecina, un mēs tikai varam to pašu sacīt. Pēc tiesības un likuma, tu vari tagad lemt par notiesāto; viņš tev pieder.

Made (aizgrābta, skaļi raudādama). Ļautiņi — mīlie, mīlie ļautiņi — pardaudz jūs laba par mani sakat! Jūs manu sīko dzīvi izklājat man priekšā kā platu, baltu audumu. Ļaujiet tad man ari žēlot to, ko vairs neviens nežēlo un pacelt, ko visi samīn.

Bierģermeisters. Raisiet vaļā noziedznieku! Viņš ir brīvs.

Helijante (kliedz aizsmakušā balsī). Nost! nost! nost! Neļaujiet to viņai!

Vēlns (pacēlies aiz Helijantes nestavām). Tagad

mēs neko pret viņu neiespējam. Pagaid! vēlāk nāks mūsu reize.

Helijante (izgrūž niknu, paklusu kliedzienu, māj nesējiem, kuŗi nes nestavas prom. Viņai seko lāpu nesēji un kaplans).

Birģermeisters (pieceļas). Tagad arī mums nav te vairs ko darīt. (Visi rātskungi līdz ar skriversi pieceļas un sāk aiziet. Bende saliek rīkus un seko. Tikai ļaudis vēl paliek, ziņkārīgi gaidīdami.)

10. skats.

Tie paši bez iepriekšējiem.

Ilģis (kaut gan atbrīvots, sten, nokritis Madei pie kājām). Made, Made! kā lai tev pateicos!?

Made. Ar vārdiem nē, Ilģi! Un arī es ar vārdiem neko nevarēšu tev atbildēt. Tās attiecības starp mums vairs nav. Bet ir vēl cita, augstāka izteiksme. Celies, Ilģi, pie manām kājām tev vietas nav.

Ilģis. Visi mani līdzšinējie dzīves mērogi ir kļuvuši neīsti, un viss manī jūk —

Made. Radi sev jaunus.

Ilģis. Nav man vairs spēka. Esmu kā salijis siens, no kuŗa viss labums izgājis.

Made. Tas, kas tevi darīs stipru, būs — darbs.

Ilģis. Darbs? — kas ir darbs?

Made. Pašaattaisnošana.

Ilģis. Bet es ciešu —

Made. Darbs ir pašapžēlošana.

Ilģis. Bet es sevi nosodu —

Made. Darbs ir augstāks tiesnesis par tevi pašu. (Pagriežas uz ļaudīm.) Un jūs, mīļie ļautiņi, jūs mani apžēlojāt, un caur mani žēlosit arī viņu?

Ļaudis. Žēlosim! žēlosim!

Made. Un ļausit viņam izlīdzināt, ko viņš jums parādā.

Ilģis. Made, ko es vairs varu!

Made. Tēv jāceļ viņiem no jauna baznīca.

L a u d i s. Ja, ja! Baznīcu lai viņš uzceļ!

M a d e. Jūs, mīlie ļautiņi, viņam palīdzēsīt.

L a u d i s (izstiepj rokas). Ja, ja! Mēs nesīsim akmeņus, ķieģeļus, lai viņš tikai riko un vada!

I l ģ i s. Mana iekšējā baznīca sabrukusi — tur neviens man nevar palīdzēt.

M a d e. Un ja arī es — tev palīdzu?

I l ģ i s (uzskata viņu platām acīm). Kā tu to savādi saki!

M a d e. Uzklausiet mani vēl, ļautiņi: Arī es darbā gribu būt klāt. Mūsu baznīcai jātop tik lielai un skaistai kā nevienai citai. Un jūs zināt, ka viss, kas pasaulē liels, prasa upurus. Es gribu būt šis upuris. Iemūrējiet mani baznīcā dzīvu, kā es šē stāvu.

I l ģ i s (iekliežas). Made, tas nedrīkst būt!

M a d e. Ja, Ilģi, tam jābūt. Tev bij jāmirst, lai celtos augšam mani, un es miršu, lai celtos augšam tevī. Tā slēdzas loks, kas mūs vieno.

L a u d i s (sievas sāk raudāt, vīri aizsedz sejas).
Made! Made! Madīte! Svētā!

M a d e. Un nav jau nemaz tik grūti mirt, mīlie, kad no brīvas gribas nokāpj tur apakšā. To tikai es vēl jums izlūdzu: Kad baznīca jau būs tiktāl uzcelta, un tas būs ziedonī, kad pirmās puķītes nāks pēc sniega, tad nesiet man sniegzvanītes, debessatslēdzīņas un vijolītes un pakaisiet tās man bedres dibenā. Sevišķi daudz vijolišu, tās es milu par visām vairāk! Es tad aizmigšu saldi — saldi —

I l ģ i s (streipulo). Made! Made!

Ceturrtā cēliena beigas.

Piektais cēliens

I. aina

Plaši atvērtas baznīcas durvis; tā nupat uzcelta. Pie durvīm vaļēja bedre; tai katrā pusē smagi plieni, kuŗi tai uzvelami. Blakām nolikta krūze ūdens, maizes klaips un svece. Pati bedre appuškota ar puķu vītņi.

1. skats.

Helijante. Veln s.

Helijante (sarkana, sarkanos plivuros). Drīz nāks! drīz nāks!

Veln s. Zinu jau, zinu.

Helijante. Vai vari raut! kaut! žņaupt?

Veln s. Pagaid! pagaid! Tu jau niknāka par mani. Nudien, būs taisnība vecai pasakai, ka dievs (tfu!) pārmijis velna galvu ar sievas galvu.

Helijante. Nestāsti vecas pasakas, saplosīt es viņu gribu, to svēto meitu, saplosīt! Vai dzirdi?

Veln s. Dzirdu gan, ari man tas būtu patīkami, bet mēs tūlīt neko pret viņu nespējam. Jaunava jau svēto zvērestu ir devusi, ka upurēsies. Baznīca ir uzcelta, un meistars šodien kāps un uznesīs krustu torņa galā.

Helijante. Grūd viņu lejā, lai nedabon uznest.

Veln s. Kad jaunava būs bedrē, tad es to nespēju.

Helijante (mēda). Tu nespēj! tu nespēj! Baidi to meitu, lai nenokāpj. Met bedrē krupjus, zalkšus un čūskas, kas dzeloņus izstiepušas tai šņāc pretī.

Veln s. Branga iedoma! To mēs varam! (Pie-

iet pie bedres un velk sev no azotes čūskas ārā un met tās bedrē.)

Helijante. Un es metīšu nokarsētas adatas. (Velk sev no matiem adatas, kuņģam uzpūš dvasu, tā ka paliek sarkanās un met tās bedrē.)

Velns. Un ja nu viņa tomēr nokāpj? Ja viņa ir spēcīgāka par tevi?

Helijante. Nē! nē! nē! Tas nedrīkst notikt! Abiem jābeidzas! un ja tu viņus nerauj, es viņus raušu! Vai tev nekāda upura nevajag?

Velns. Vajag, Helijante — — un es to ari dabūšu pēc savas patikas. Bet pag, nāk jau ļaudis, palēpsimies. (Aizrauj viņu prom.)

2. skats.

Vīri. Sievas. Bērni. Ubagi.

Pirmā sieva (rokas lauzīdama). Vai nu taisni viņai jāaiziet! Vai nevarētu kaut kuņģu citu ziedot, kas dzīvei par nastu?!

Otrā sieva. Ārē! To pašu ubadzi, kas citiem tikai pa kājām maisās un pusakla vien ir!

Ubdze. Vai dienī! vai dienī! mīlie ļautiņi, ļaujiet man vēl to dieva saulīti, lai nu cik vēl tā man pa tumšo acu šķirbiņām iespīd iekšā. Katram sava dzīvībiņa mīļa, lai ari tā spolīte būtu iztecējusi pašā galiņā.

Kuprainis. Kas nu tādu vecu tārpu peku ņems pretim.

Trešā sieva. Ak dievs! Tai jau vajag būt jaunavai un tai labākai un daiļākai, kāda vien ir!

Visi. Tāda viņa ir! tāda viņa ir!

Pirmā sieva (asaras slaucīdama). Nabaga bāra bērniņ. Nedabūja uzziedēt kā pukīte no rīta!

Kokakāja. Vāksimies labāk prom. Te jau birs vairāk asaru nekā grašu.

Ubdze. Iesim! iesim! Bet es tai došu līdzī visu savu maizīti, kas manā ubagu kulītē atrodas. (Izkrata blakām kukulim.)

U b a g i (visi). Es ar! es ar! es ar! (Pēc tam aiziet.)

U b a d z e. Taču kādu laiciņu pavilks ilgāk to mīlu dzīvību.

P i r m ā s i e v a. Vai nu viņa ņems līdzī ubagu maizi! Viņa jau no tās pašas esot atsacījusies.

T r e š ā s i e v a. Iešu palūkoties, kā tanī bedrē izskatās, kurā viņa nokāps. (Pieiet pie bedres, ieklīdzas un atlec atpakaļ.)

V i s i. Kas tur? kas tur?

T r e š ā s i e v a. Vai, manu dienu! vai, manu dieniņu! Mūsu puķēm pa vidu, ko tur iemetām, vijas čūskas un nezvēri.

P i r m a i s v ī r s. Var notikt, ka viņa izbīstas un nenokāpj.

O t r a i s v ī r s. Tad arī baznīca no jauna var sagraut un nav vairs cerību, ka mēs to jebkad dabūsim.

3. skats.

T i e p a š i u n k a p r a č i.

Pēdējie nostājas bedrei katrā pusē, tiem rokā aizdegta lāpa. Balti ģērbti bērni nāk un kaisa pa ceļu puķes. Atskan zvans.

M a d e u n v i ņ a s a u d ž u t ē v s.

M a d e (vienkāršā baltā apģērbā. Vijolišu vaiņags galvā un tāds pat pušķīts pie krūts). Tētīt, mīlo tētīt! Nenāc nu vairs tālāk.

K r o d z n i e k s (raudādams). Es taču gribu atvadīties!

M a d e. Mēs jau uz katra soļa atvadāmies.

K r o d z n i e k s. Vai tad nekas nevar tavu apņemšanos grozīt? Nekāda mana lūgšana?

M a d e. Nē, mīlo tētīt! Es jau vairs nepiederu sev, ne šai pasaulei.

K r o d z n i e k s. Tu gribi mani atstāt vienu manās vecuma dienās.

M a d e. Tētīt, nāvē mēs ejam katrs tikai viens.

K r o d z n i e k s. Vai tādēļ es tevi esmu audzinājis tik daiļu un lielu?

M a d e. Taisni tādēļ, tētīn! Es gribu arī garīgi tapt liela. Vajag arī tādu, kas dzīvi nevien turpina, bet to pacel.

K r o d z n i e k s. Es cerēju tevi redzēt mirtu vainagā pie altāra —

M a d e. Vai mans vijolišu vainadzīņš nav skaistāks? Tas vīts no mūsu pašu dārziņa puķēm, kuŗas abi kopām. Un lūk tur baznīca, vai tā nav skaistākais altaris?

K r o d z n i e k s. Es aiz asarām nekā neredzu.

M a d e. Lai tavas asaras, tētīt, būtu kā elje, pielietā lampīnā, kas dara pasauli gaišāku. Bet numums jāšķīras! Nedari manu ceļu grūtu. Es tev pateicos, mīlo zelta tētīt, ka tu mani uzaudzēji tik lielam darbam. Mīlo, mīlo tētīn! Ņemiet viņu, ļautīni, atbalstiet un aizvediet!

(Laudis saņem pusgībušo krodznieku un noved prom.)

4. skats.

Tie paši bez krodznieka.

M a d e (lēni soļo tālāk). Sveiki, mīlie ļautīni! Es jums pateicos par katru mīlu vārdiņu, ko jūs man esat sacījuši, par katru laipnu skatienu, ko man esat uzmetuši! Visu, visu es ņemšu līdzi kā lielu gaismu tumšā nāves naktī!

B ē r n i (ieķeras viņai drēbēs). Ņem mūs līdzi, Mādīt! Ņem mūs līdzi!

M a d e (apglauža un skūpst viņus). Nē, mani mīluliši! Palieciet jūs še un audziet saviem vecākiem par prieku un dariet dzīvē daudz skaistu un labu darbu!

B ē r n i. Še, ņem manu pušķīti! še mans! še mans!

V i s i (sievas raud, vīri noņem cepures un aizsedz sejas).

5. skats.

Tie paši un Ilģis izstreipulo no pūļa.

Ilģis. Vēl viens no tevis grib atvadīties, Made.

Made. Mēs jau nešķīramies, Ilģi.

Ilģis. Bet nāve mūs šķir.

Made. Ne ikreiz nāve ir šķiršanās, bet dažreiz šķiršanās ir nāve.

Ilģis. Es tevi esmu mūžam zaudējis, es tev pardaudz esmu darījis pāri.

Made. Nerunā par to vairs, Ilģi. Mēs vairs nemērojamies ar zemes mērogu, bet esam jau iegājuši mūžības aplokos. Tur viss, kas izciests, zūd, un kas pārdzīvots, top citāds. Bet nu nekavēsimies. Kad tu tur uzkāpsi augšā un es nokāpšu lejā, tad būs mums abiem viena svētnīca, tikai katram uz to sava atslēga.

Ilģis. Mani pleci jau pardaudz noliekti zem sāpju smaguma.

Made. Mums abiem jānes ne savs, bet citu smagums, tad kļūs viegli. Un nu sveiki jūs visi, mīlie dzīvie; es vēl atvadišos pati no sevis.

(Nometas ceļos.)

Acis, kas jūs mīlo sauli esat skatījušas, mirstiet! Lūpas, kas jūs nekad mīlā neesat skūpstījušas, mirstat! Rokas, kas neesat nevienu apskāvušas — mirstat! Un tu, māte zeme, jo citas mātes es neesmu pazinusi, uzņem mani savā klēpī.

Kaprači. Mēs nolaižam tev līdzī maizi, ūdeni un sveci.

Made. Nē, maizīte, paliec tu te un baro zemes bērnus.

Pirmā sieva (raudādama). Tur ubadziņi pieļika arī klāt savu maizīti.

Made. Es apēdu no tās vienu drupatiņu, lai neviens virs zemes nebūtu ubags, un lai tas, kam ir, dotu tam, kam nav.

Ari no tevis, ūdens, es nodzeros, tu tīrākais zemes elements, spirdziņi visus iztvīkušos!

Un svece, es tevi augsti paceļu, spīdi kā liela gaisma pār visu zemi un dari visas sirdis un prātus gaišus. (Pacel augsti sveci.) Un nu vispēdējo: — Tev, Ilgi, šē nēm lakatiņu no manām krūtīm. (Noraisa savu krūšu lakatiņu.) Viņš sedza sirdi, kas priekš tevis tik karsti pukstēja. Noslauki ar to sviedrus, kad tev top smagi! Un kad tu tur uzkāpsi augšā, pašā galā, tad vēdini man ar to, es to jūtīšu caur biezākām kapa sienām! (Sāk nokāpt. Kapa zvans. visi metas ceļos.)

Ilģis. Made! Made! (Aizsedz ar viņas lakatiņu seju un nobrūk pie baznīcas durvīm.)

Pirmā sieva (raudādama). Viņa kāpj! Viņa nebadās!

Otrā sieva. Pazuda jau viņas zelta galviņa kā norietoša saulīte.

Kaprači (noliek lāpas un uzvel bedrei plieņus un uzliek tad virsū lāpas krusteniski).

Bērnus. Lūk kur viens zelta matiņš no viņas palicis uz celiņa!

Ilģis (uzceļas). Zelta mats! Stars no austošās saules! Tagad es iešu savu ceļu!

(Priekšskars.)

II. aina

Baznīca gatava kā liels celtniecības mākslas darbs. Trūkst vienīgi krusts torņa galā un tādēļ pieslietas trepes, kas ved uz torņa galu. Vairāk dibenā tribīne priekš augstākiem skatītājiem.

1. skats.

Priesteris iet vīraka kausiņus kvēpinādams papriekšu, viņam seko divi nesēji, kuņi nes zelta krustu, tālāk birģermeisters un rātskungi: Ruperts, Blazijs, Linhardts, Josts un beidzot skrīveris. Laudis pulcējas visapkārt. Ubagi notupjas pie pašām trepēm.

Blazijs.

Ar tādu baznīcu varam nu lepni būt!

Josts.

Nu nelabais nevarēs klāt mums klūt!
Mūs jaunava sargā, kas tur iemūrēta.

Birģermeisters.

Lai tādēļ tā atzīta tiek kā svēta,
Un viņas vārdā lai nosauktu
Mēs to par „Madlienā baznīcu“.

Skrīveris (murmina protokoli rakstīdams).

Anno Domini...

Ruperts.

Kas viņai no tā! Tā kapā jau trūd!
Lai atminam dzīvos, kas vēl jūt!

Birģermeisters.

Jūs vienmēr esat mums pretinieks!

Ruperts.

Nē! Netaisnības liecinieks.
Kur meistars, kas baznīcu uzcēlis?

Linhards.

Lab', ka no kartāvām izbēdzis.

Ruperts.

Pēc jūsu domām tas ir viss!

Birģermeisters.

Mēs gredzenu pirkstā tam uzmauksim
Un mielastu godam rīkosim,
Lai tad viņš ēd un dzer vai ciek!

Ruperts.

Un tad?

Linhards.

Lai taisās, ka projām tiek!

2. skats.

Tie paši. Ilģis (stipri sagrauzts, salicis).

Birģermeisters.

Nu, meistars, esi sveikts!
Tavs darbs ir veikts.

Tik atliek vēl to galā nest
Še krusts! Vai nebūs par smagu?

Ilģis (čukstoši, trīsēdams).

Es gribu to nest.

(Birģermeisters māj; nesēji piestiprina Ilģim krustu uz muguras.)

U b a ģ i.

Nes augšup, nes mūsu ciešanas!
Nes visu cietēju vaimanas!
Mums tikmēr dieviņš jāpielūdz,
Lai tu zem nastas nesabrūc.

Birģermeisters.

Mēs, kungi, iesim, ieņemsim goda vietas!
(Uzkāpj ar citiem uz tribīnes un apsēžas.)

3. skats.

Tie paši. Helijante. Velns.

(Kad Ilģis taisās likt kāju uz kāpiena, no pūļa izlec Helijante ar lauru vainagu, kuŗu tura paceltu rokā.)

Helijante.

Pirms nākas mums meistaram godu dot
Un viņu uzkāpjam vainagot!

Ilģis (itkā atdzīvojas un saslejas vecā sparā).

Prom! Man te pretīga katra lapa!
Ja spēj, ej liec to uz Mades kapa!

Helijante.

Priekš tevis es liecos kā uzveicēja.

Ilģis.

Te beidzas i mana, ik vienpaša spēja,
Lai paliek tik darbs, — tas uzvarēja.

Helijante.

Nu, nedusmo, lai izlīgt raugam,
Mēs taču senāk bijām pa draugam.

Ilģis (ekstazē).

Nost man no ceļa, kamēr es dzīvs,
Es ceļos atkal — liels un brīvs!

Helijante.

Es eju. Tik vaiņagu vien ap galvu tev vīšu.

Ilģis.

Es to zem kājām samīdīšu!

(Nosviež un samīda.)

Es nāku, Made, lai tevi un sauli sveiktu!

(Sāk kāpt.)

Ubagi. Viņš savu sāpju ceļu staigā,

Lai krītam dievu lūdzot uz vaiga.

(Atskan drūms zvans.)

Helijante (rausta Velnu).

Nelaid, nelaid to! bur! bur! tur!

Ar karstiem īleniem papēžos dur!

Ilģis (kāpj lēni un smagi augstāk un augstāk, gandrīz zem nastas sabrukdam, apstājas ceļa vidū, izvelk Mades laktiņu un slauka sev sviedrus).

Helijante.

Hehehe! hehehe! Krīt! krīt! krīt!

Tam nebūs sauli vairs ieraudzīt!

Ilģis (sapemas un kāpj atkal augstāk).

Helijante.

Viņš kāpj! būs tūdaļ jau augšienā — —

Viņš nebīstas pat no tevis, velna,

Tu neesi, kas sava vārda pelna!

Hahaha! hahaha! hahaha!

(Viņas smiekli jau pāriet krampjainā histerijā.)

Kur nu tavs kārotais upuris?

Velns (sagrābj viņu aiz padusēm un aizrauj prom).

Es turu to rokās jau satvēris!

(Aiz skatuves viņa dobajā smiešanās.)

Hu! hu! hu!

Ilģis (torņa galā, ņem uzsprauž krustu, tad izvelk Ma-
des lakatiņu un vēdina to sveicinādams).

Darbs galā! — Svētvakars! — Es nāku,
Made!

(Ar lēcieni metas pa otru pusi zemē.)

Visi (iekliežas).

Vai! vai! vai!

(Ilģa liķis tiek uznešts, visi apkārt, sievas ceļos raud, vīri no-
ņem cepures.)

Ruperts.

Lai divkārt svēta mums šī vieta,
No divām sirdīm kopā lieta!
Mums vajag, kas sevi upurim nes,
Lai lielākas kļūtu paaudzes.

(Priekšskars.)

Epilogs

Simts gadu vēlāk pēc notikuma. Pusnakts, pilns mēnesis apgaismo baznīcu. Laudis, ne visai daudz, pus slēpdamies paklusu runā.

Pirmā sieva. Kad es tev saku tā ir. Taisni ap pusnakti viņa kā spoks parādoties un apstaigājot baznīcu.

Otrā sieva. Būs tikai pasakas vien! Laudis gan melš, ka tie, kas miruši tādā nāvē, nevarot atrast mieru kapā un staigājot vienmēr apkārt.

Trešā sieva. Ak, kāda šausmu nāve! dzīva iemūrēta!

Otrā sieva. Bet kas tas bijis, kas to baznīcu cēlis?

Ceturtdā sieva. Kur tie laiki! Kas to vairs atmin!

Otrā sieva. Bet skaista tā gan ir, ļoti skaista! Tornis slejas kā balts uguns zilās debesīs.

Ceturtdā sieva. Un mēle zvanā esot meistara sirds.

(Sīd divpadsmit.)

Pirmā sieva. Pst! klus! Nu viņa tūlīt nāks. — Viņa apstaigājot baznīcu, to sargādama.

Otrā sieva. Vai, kā man bail —

(Kad pulkstens nositis, iesākas lēnas, trīcošas skaņas, iznāk Made; sievas pavisam saplok pie zemes.)

Made (galvu dziļi atpakaļ, rokas pret torni pacēlusi, iet lēni kā mēnešsērdzīga).

No mēnesstariem vērpu
Sev miroņkreklīņu —

Es to ap sevi tērpju
Kā kāzu uzvalku —
Mans mīlais skaidrots sejā,
Tur augsti tornī mīt —
Bet velvē dziļi lejā
Mans vaidziņš pelnos krīt —
Un cikreiz mēness šķēlas,
Un četrās daļās irst,
Tikreiz man jāuzceļas
Un atkal jānomirst.

(Priekšskars.)

Lpors

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309046328

Louis

20. OKT. 1927